

Městská knihovna v Praze

**Jiří
Orten**

Pro děti - knížka
naslouchajícím

PRAHA 2013

Půjčujeme:

knihy / časopisy / noviny / mluvené slovo /
hudbu / filmy / noty / obrazy / mapy

Fpřístupňujeme:

wi-fi zdarma / e-knihy / on-line encyklopedie /
e-zdroje o výtvarném umění, hudbě, filmu

Pořádáme:

setkání s autory / přednášky / koncerty /
filmová představení / výstavy /
aktivity pro děti a jejich rodiče / čtení

www.mlp.cz

knihovna@mlp.cz

www.facebook.com/knihovna

www.e-knihovna.cz

Znění tohoto textu vychází z díla Pro děti – Knížka naslouchajícím tak, jak bylo vydáno nakladatelstvím Český spisovatel v roce 1997 (ORTEN, Jiří. *Prózy. Díl 1.* 1. vyd. Praha: Český spisovatel, 1997. 189 s. Spisy Jiřího Ortena, sv. 5).

Portrét Jiřího Ortena laskavě poskytl Památník národního písemnictví, literární archiv.

Text díla (Jiří Orten: Pro děti – knížka naslouchajícím), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), není vázán autorskými právy.

Citační záznam této e-knihy:

ORTEN, Jiří. *Pro děti – knížka naslouchajícím* [online]. V MKP 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2013 [aktuální datum citace e-knihy – př. cit. rrrr-mm-dd]. Dostupné z:

http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/95/78/50/pro_deti_knizka_naslouchajicim.pdf.

Vydání (obálka, grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uveďte autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 17. 9. 2013.

OBSAH

I.....	8
II.	15
III.	27
IV.....	36
V.....	46
VI.....	55
VII.....	60
VIII.	63
IX.	71

Než dej, můj Bože, dej, ať vzejde pěkný den,
až kol své postele, já, básník s mírem v skrání,
bych jednou vidět chtěl kruh dětí milovaných,
své syny, v očích noc, a dcery, v očích den...
Kéž přijdou bez pláče za klidným otcem svým
a kéž je vážná tvář, s níž budu navždy spáti,
naplní hlubokým a sladkým tajemstvím,
v němž milostí se jim má smrt pak bude zdáti.

FRANCIS JAMMES

Po špičkách, velmi tiše a opatrně, abych vás neprobudil, mé děti, abyste za chvíli procitly šťastny hudbou mého hlasu, velmi prostě a něžně jako písnička, začnu své vyprávění.

Vaše výchova a váš příští život, dětičky, leží v mých rukách, v mé hlavě a v mém srdci.

Chlapče jménem Jiří a dívko pojmenovaná Marie, poslyšte slova, která pro vás nachystal váš otec.

Neboť počal jsem vás kteréši noci plné lásky a zrodily jste se v počátcích rána jako dvíčata.

Písňe, pohádky, zkazky, hry a naučení, jež vám zazpívám, nechť vedou vaši chůzi!

Jsem ještě mlád a řekli mi, že jsem někdy jako dítě.

Ale i země je mladá a všechno, co umí ještě hluboce dýchat a hluboce vnímat.

Po čase, až zestárnu já i má slova a zaslechnu váš hlas tolik podobný mému dnešnímu hlasu, nebudu vás již moci – žel – slyšet.

Riďte se mou radou, mé děti Jiří a Marie, a buďte poslušné!

Kolikrát, svíraje vás v náručí, v bezesných nocích zaslíbených bezejmenným milenkám, kolébal jsem vás a vy jste zatím spaly hluboko u srdce mé povídavé milenky, jež mi někam zmizela a nemohu ji nalézt.

Kolikrát jsem k vám voněl a chtěl jsem se vrátit až k vašim střevíčkům, prstíkům a k tvému čílku, Jiří, a k tvým nožkám, Marie.

Kolikrát, pije jen pro vás doušky jedu, který ani teď neopouští můj stůl, pije ten jed, který mi byl někam zapadnutými a nejhlubšími polibky, vyslovoval jsem vaše jména tak tiše, až mi do očí stoupaly slzy, až jsem trpěl ustavičným svíráním prstů.

Kolikrát konečně, děťátka moje, píše nějaký čerstvý a ohebný verš, našel jsem vás na konci té básně, která opěvala lásku, jíž jste měly počít.

Buďte nyní tiché, pobroukávejte si a přerušujte mě jenom taháním za vlasy a něžnými žerty, při nichž se všichni rozesmějeme a půjdeme hned spat.

Promněte si oči a udělejte tmu, chce se mi hovořiti za tmy.

Zůstaňte nahé, vždyť je teplo a jsme spolu volni, zavírajíce okna před ostatním světem.

Děti, zkolébejte se již do snu, neboť vane větýrek, jsem napojen písmeny a syt vší obyčejnosti a vím, předobře vím, že až procitnete, budete ohromeny životem, který bude nově rozprostřen u vašich nohou jako bílý ubrus.

A vězte, že nikdy nebyly růže tak potrhány, aby nevydávaly svou vůni.

Tiše, Jiří! Ustaň v pláči, Marie!

Chystám vám pláče a smíchu do sytosti, rozmarů a pošetilostí do přejedení, klidu a smutku do nastavených hrstí. Vidíte zlato obrazů?

Je již večer a chystám se pracovati šestnáct dní a šestnáct nocí.

Dni a noci nechť mne opatrují!

I.

Poslyšte po ránu pohádku, kterou si říkají kopce, vody a zvířátka, kterou zřídka šeptají lidé, jež jmenují blázny a opilci, a která je tak známá a slavná, že na ni proto lidé zapomněli a sto let odpočívala zmámená svou proslaveností. Zde tedy je, prosycená mým dechem:

Byl v kterémsi údolí mezi dvěma vesničkami, jež tvořily klouby kopcovitého kraje, malý domek o dvou malých pokojích. Byla tu i předsíňka, kuchyň a chlév, kde přebýval Kozlík.

O toho Kozlíka s nezbednými růžky jde v naší pohádce, milý synu a milá dcero. Vyprávím to nejenom pro vaši zábavu, a musím proto všechno pečlivě vysvětlovat.

Pravila totiž jedna krásná slečna, že náš Kozlík, ubohý Kozlík uzavřený v chlévu poblíž domu v údolí mezi dvěma vesničkami, že onen neposedný Kozlík má oči podobné očím Peršanů. Očím Peršanů, milé děti, není-li to směšné? Peršané mají oči zbarvené hnědí a protkané vysokými stavbami, dlouhou nocí a prudkým polednem. Peršané milují a jsou milováni drobnými Peršankami. A Kozlík? Kozlíček, který, nevěřily byste, neví ani, kam se dívá a co lidé hovoří, který ani nemůže hladit, vždyť nemá ruce, drobná kozlátka a jejich maminku. Nemůže hladit své děti, jako já hladím vás a vaši maminku, kterou miluji a kterou snad přece jednou zase najdu, když odešla tak daleko od vás a ode mě, že nevím kam.

Zapomněl jsem říci, že Kozlík, kterému hloupě říkali Barun, byl ve svém chlévu zcela sám.

Jiří a Marie, do pohádky to snad nepatří, ale pravím vám přece: I vy budete jednoho dne zcela osamělé, to už nebudete dětmi, i vám budou jednoho dne říkat cosi o perských očích a budou vás oddělovat vysokou zdí chléva.

To je morálka mé pohádky.

A Kozlík, protože vidím, že jste už unaveny, Kozlík prozpěvoval si občas takovouto kozličí píseň, kterou složil sám pro své vzdálené přátele:

Končí se den končí se noc
mně nejde nikdo na pomoc
Ach proč už růže nekvete?
Těžký je život kůzlete!

Prozradím vám ještě, že po nějakém čase byl Kozlík zabit a sněden zlými lidmi na oslavu nějakého svatého, který prý byl nejlepší ze všeho tvorstva, co je ho po světě.

A to je smutný konec mé pohádky, děťátka.

Ale žádná pohádka nekončí, jako nekončí nic, čemu se podařilo trisku se zakousnout do věčnosti.

Jsme u věčnosti, děti. A nechť je drahá hlavně tobě, Jiří. Jsme u věčnosti, která je hluboká a malá, ani ji nevidíme.

Budou-li vám chtít zlí lidé, vychovatelé a přemýšlivci, neboť věřím, že ve vaší krvi koluje po mně zděděný nerozum, budou-li vám chtít tito ospalí dřiči nasazovat čapku, když bude vítr a vaše vlasy budou volně poletovati, nuže, neuposlechněte.

Tam, hluboko pod vámi, ale skoro přímo ve vašich drobných prstech, leží neznámo. Uchopte je něžně za pačesy, zacloumejte jím mírně a zazpívejte mu něco. Stane se vaším přítelem. Nedejte si vzít svůj vítr. Jiří, vítr je první žena, již budeš milovat čistě, vroucně a oddaně.

Nebeřte vážně mé lekce. Ale což se můžete vážně zamýšlet nad tím, co říkám já, špatný rám na stříbrném obraze?

Viděl jsem člověka, který se neodhodlal zrychlit svou chůzi při přechodu ulice a byl zabit kolemjedoucím vozidlem.

Viděl jsem jiného člověka, který neotevřel ústa při jídle a zemřel hladu.

A viděl jsem blázna, který vytrval v hořícím domě.

Tito tři byli mými bratry, neboť jsem se je naučil milovat teprve ve chvíli smrti.

S těmito třemi bych z vás, mé děti, stvořil něco, co by bylo „mírou všech věcí“.

Žel, tito lidé jsou mrtvi a zbývám sám, který jsem nevykonal nic a jemuž nemáte a nesmíte věřit.

Jsme u věčnosti, již hledáme, a nejlépe potmě. Venku je polojasný den, jste děti a vnímáte, slyšíte každé mé slovo jako hudební skladbu, znáte výšku každého písmena a jeho barvu a jeho zakulacenou krásu.

Ptáte se mě, kohože máte milovati?

Miluj vřetenou, Marie. Miluj nit' a člunek, miluj své rty a prsy, které se ti narodí, miluj muže, jenž bude odpočívát poblíž tvého boku, miluj lehká slova;

ale odvrát se, prosím tě proboha, odvrát se od knih a snu, od tmy a nezáření, buď nenasytná v nehledání a buď, prosím tě o to, buď šťastna. Připodobni se stromům!

Jiří, můj synu, ty, jehož jsem čekal nesmírně dlouho, jehož zrození jsem sledoval se zatajeným dechem, neodvažuji se ti ani říci, abys byl jako já.

Miluj koráb, jež se ti podaří rozkomíhati.

Miluj břeh plný hmyzu a otálejících trav.

Miluj smrt, hroz se jí a čekej na ni.

Miluj sebe a hledej sebe samého. Jen v tobě je ono zrnko věčnosti, u níž jsme spolu. Jen v sobě se můžeš setkat s přítelem, kterému stiskneš ruku.

Miluj to, čím umění zaplétá tvé prsty v klidné horečce.

Miluj jména květín a ptáků a rýmy, jež tvoří.

Nemiluj ženu.

Budeš ji hledati dlouhou cestou a únavnými kroky. Budeš ji hledati ve všech místnostech až do zbělení svého vlasu. Můj synu Jiří, nemiluj ženu, jako já jsem ji miloval, když odváděla má ústa tam, kam jsem neměl popatřit.

Ale miluj ženu, budeš-li milovati jed, a ty se jej naučíš milovat, protože i v něm, jen v něm je znaménko posvěcení.

Ke všemu, co jsem vám, milé děti, dosud řekl (nedají mi totiž pokoje a stále mě nutí vykonávat práce, které mě netěší a odvádí mě od vás), se ještě vrátím. Vaše výchova bude jediný kruh, rozběhlý do všech ulic a rozdělený oddechy. Až budete mé rady přednáseti, a vy je musíte deklamovat, protože při čtení by vaše hlavinky klinkaly v spánku, stanete se tím, co jsem chtěl.

Stanete se – nevím vlastně ještě, jaké budete, sám o sobě nevím dobře, co udělám dnešního večera. Tak málo se dosud našťěstí znám. Ale vy, vy mi pomůžete ve všem.

Jiří, synáčku, mluvil jsem ti snad zle o ženě?

Již si dobře vzpomínám, jaký vzhled bude mít tato tvá cesta. Jednoho předjarního dne usedni na nakupené trámy. Jsou černé a chladí tvé mladé tělo, podobné tělu Araba. Vedle tebe sedí hoch, snad tvůj přítel, a mluvíte o podivnostech, které vám nedovolují převraceti bez uzardění listy knihy, na jejíž stránce jste našli bledou šlechtičnu. Dovídáš se, že prs, bílý dívčí prs je něco nedovoleného, co je třeba slunci skrývat jako malé tajemství. Klín, tato loutna, je prý nástrojem matek a všech neřestí. A rty, ty tě jednou, až zmužníš, potkají a svedeš s nimi podivný, krutý boj.

Až ráno procitneš, budeš chtít pokračovati ve snu. Dveře jsou uzamčeny. Stáváš se artistou, míčem, lenochem. Hoch, snad tvůj přítel, políbil včera poprvé ženu. Říká, že cítil pod svými prsty celou zemi. Jiříčku, kam se to protáhla tvá ústa? Jaká hrozná závist to lomcuje tvým srdcem? Chtěj se tedy vyrovnat, tvá cesta budiž nepřetržitou řadou důkazů, že jsi jako jiní.

Nemohl jsem ti mluvit zle o ženě!

Až poznáš hřích, v němž sám sebe budeš ukájeti, v němž bílé obrazy, především bílé obrazy vysokých šlechtičen ze snů, budou docela tvoje, kam se podějí tvé oči? A co to za nimi budeš ukrývat, zahalen skvělými polštáři noci?

Usedni na nakupené trámy a nech se kolébat city, ne myšlenkami. Nikdy nehlobej a nepřemítej. Vyvaruj se touhy po pochopení. Zazdá se ti, že nejsi jako ostatní, ale tvá slova budou uvězněna za mřížemi.

Kam se skryjeme, až přijde zatrpkllost?

Vracím se. Skryješ se k sobě a k tomu, jenž ti snad bude přítelem a kterého nikdy, nikdy nesmíš pojmenovati Bohem.

Nemohl jsem ti mluvit zle o ženě, neboť hle, tvá sestra Marie stává se dívkou, sotva povyrostla. Uviděla tehdy poprvé krev, jež byla jako všechno nepoznané.

Marie, moje dcerko! Nakazoval jsem ti, abys byla šťastna, ale zapomněl jsem na ty, již tě budou denně vídat, na ty, již tě zahlednou jen jedenkrát za bílého dne, a na ty, jimž nikdy nevymizíš z paměti.

Staň se kráskou! Buď tajemně krásná, aby nikdo nemohl zablouditi pod povrch tvé krásy. Nepoznáš nikdy přítelku ani přítele. To, co budeš vídati, budou mužové a mužové. S vykrojenými ústy, jež se při polibku propadají, s ústy, jež na sebe přijímají podobu boží. A všechno ostatní budeš jen ty a tvá touha.

Uchopíš jednu skleničku, pozvedneš ji do výše, nakloníš se vzad, ale nikdy nedopustíš, aby dopadla k zemi a roztříštila se.

To budiž tvůj obraz. Básně a obrazy, jež budeš znát z paměti, budou básněmi a obrazy mužů. I lásky a večery budou jejich. Proto svoluji, protože se tak hluboko umíš dívat do mých očí, dceruško, abys někdy tajně plakala.

Neukazuj však nikomu své slzy, jsou příliš drahé.

Chceš-li někoho opravdu milovati, bojím se však, že od tebe žádám příliš, nemiluj sebe, ale Jirího. On jest to, po němž budeš žádat vysvětlení, jehož se ti nedostane. On jest to, s nímž zplodíš za čas krásného syna, jehož budu dědem a bratrem.

Kam hledíš, Marie? Hladím tvé ještě nepatrné prsy, a ukrýváš hlavu na mé hrudi. Chceš snad, abych ti rozpletl vlasy? Jakou strašnou hádanku mi dáváš, Marie? Bojím se, že nikdy nedojdeme rozuzlení.

Jiří, poklekni zde u mých nohou. A ty, Marie, zůstaň tam, kde jsi byla, na mém klíně. Mlčte a nechte přírodu, aby nám zaclonila okna. Je k večeru, pozdní podzim a stále ještě počátek mých slov. Zaujaly jste již svá místa, děti? Nemyslete už na svou matku, skoro se mi již vytratila z očí a jen někdy ji vídám, když ležím na znaku a nikdo u mě není.

Již tušíte, co jest to býti sám? To je býti jako večer, býti jako květy, býti jako kouř a jako já.

Setrvejte na chvíli na svých místech, chce se mi vám zpívat.

Zas držím v ruce malou skříňku
kterou mi kdosi ze skleníku
dal
Ach všechno co tam kdysi bylo
co se jak víno postříbřilo
opadá
A všechno všechno opadá

Kam poznovu hledíte, děti? Jaký podivný smutek nás to tíží? Řeknu vám raději něco veselého a půjdeme spat. Vždyť náš první den už skoro skončil. Není to k smíchu, že skončil? Jak je to k smíchu!

Včera jsem potkal muže, o němž se vědělo, že je již celý rok mrtev. Ale on byl živ, ano, ano, on byl živ a stár, jako budete vy a já, až zemřeme. Pravil, že přijel do našeho města za obchodem a pobavením. Dlouho jsme se spolu smáli, když jsem mu vysvětloval, že je mrtev. Ale on tvrdil, že je živ, a musil jsem mu posléze uvěřit, ačkoli se mi podařilo vytrhnout mu šedý vlas.

Nesmějte se tak hlasitě, děti! Ale je to příhoda k neuvěření, což?

Tiše, Marie! Ustaň v pláči, Jiří!

Již se blíží noc a musíte odejít, abych mohl pracovat sám. Bez vás a s vámi, které budete někde jinde (ano, uhodl jsi, Jiříčku, tam, kde je maminka), které budete ve snu. Propleťte své vlasy a údy, milujte se tiše a opatrně, bratře a sestro, a snažte se neslyšet ohavný skřípot mého pera.

Snažte se neslyšet nic a spěte. Bdím za vás, abyste vy mohly jednou těmito mými slovy bít do mého srdce, jež bude staré a zvetšelé, jež bude zešedivělé. Pak musíte vy střežit mou chůzi a to je váš největší úkol, děti, dětičky.

Vztyčuji baldachýn nad vaším ložem!

II.

Sdělím teď s vámi něco, co je znepokojivé a platné pro všechny hodiny vašeho života. Ale předtím bych vám rád řekl pohádku, která se mi zdála, když jsem dnes v noci únavou zdřímнул.

Jak vidíte, pro mne nastalo ráno, ale pro vás, pro vás je ještě nejhlubší noc. Kéž tomu není nikdy naopak.

Pohádka jedná o moři.

O třetí hodině s půlnoci vyjela loď podobná ubohému vraku na širé moře.

Moře je miska a loď jsou námořníci.

Piráti, shromáždění na palubě, prozpěvovali hlubokým hlasem. Byli snědí a růžoví. Kapitánova čapka blýskala v záři měsíce.

V okamžiku, kdy se otevřely jakési dveře a vstoupila Ošklivá Dívka, nastalo veliké ticho. Všichni piráti, mladí i zarostlí až po pas, shrbení a krásní, pohlíželi upřeně na široké moře. Ošklivá Dívka zamířila přímo na kapitánský můstek a chopivši se triedru hleděla na stožáry. Mužové se seskupili do řady a ona vyňala ze záňadří malou pistoli. Střílela do těch statných námořníků krátkými ranami a oni padali beze slova mrtvi na zem paluby. Ošklivá Dívka se usmívala. Po chvilce střelby, když byl mrtev už i kapitán, zůstal na palubě jediný muž, podivuhodně krásný. Tento muž pravil Ošklivé Dívce v tom okamžiku, když vyměňovala náboje:

- Proč tě jmenují Ošklivou Dívkou, když se podobáš moři, jako se já podobám lodi? Hled', kdybych nemusil za chvíli umřít, mohli bychom se milovati. Hled', mohl bych políbit tvé ošklivé rty a tvá propadlá ňadra, mohl bych se zasnoubit s tvým hnusným klínem, já, o němž říkají, že je nejkrásnější. Hled', mohli bychom spolu urazit krátkou cestu do nejbližšího přístavu a tam šťastně přebývat. Říkají ti Ošklivá, ale myslím, že bych si mohl oblíbit tvou ošklivost a že bych se na tobě já, zlý námořník, naučil něžnosti. Nechceš to se

mnou zkusit, Ošklivá Dívko? Je k tomu tak málo zapotřebí. Stačí, abys sklonila zbraň. –

A tu Ošklivá Dívka, aniž promluvila jediného slova, nechala klesnouti ruku, v které držela pistoli, k tělu. A pistole se jen slabě zaleskla v záři měsíce. Oba dlouho mlčeli a pohlíželi si do očí. Loď se kymácela, protože ji neřídila pevná ruka kormidelníková. Loď se kymácela mohutněji a mohutněji a plachtoví se nadouvalo. Vlny vystříkovaly až na palubu. Po jednom takovém nárazu vlny promluvila Ošklivá Dívka:

– Námořníku a piráte, chce se mi lásky. Mohla bych tě usmrtit jedinou ranou své pistole přímo do prsou, ale neučiním to. Pověz mi, proč o tobě říkají, že jsi krásný, když se podobáš tomuto vraku? Nechci políbiti tvé silné rty a pevná prsa a nechci se zasnoubiti s tvým něžným klínem. Ale chci na tebe pohlížeti zpovzdálečí a milovati tě. Ne, mylíš se, námořníku, když pravíš, že k něžnosti je třeba pouze skloniti zbraň. Pohleď, má zbraň již vyklouzla z mé ruky, a přece tu stojíme daleko od sebe. K něžnosti, můj milý, je třeba tisíce smrtí. Chci se v tobě vzhlížeti zpovzdálečí, můj krásný námořníku a piráte. –

Když Ošklivá Dívka domluvila, vítr pohnul lodí a ona narazila na skálu, která vyčnívala z moře. A vrak se počal naplňovati vodou a voda pohlcovala námořníka i Ošklivou Dívku a oba stále stáli daleko od sebe, hleděli si do očí a neučinili ani jediný pohyb, aby se zachránili, neboť se milovali. Utonuli a moře je vyvrhlo druhého dne při přílivu na skálu. Tak leželi poblíž sebe dva milenci, kteří zemřeli samou láskou, kteří zemřeli dřív, než poznali jméno svých lásek.

A to je smutný konec mé pohádky, děťátka.

Ale řekl jsem přece už jednou, že žádná pohádka nekončí a nemůže končit. Kdyby skončila, byli bychom tak smutni, že by nás nic nerozveselilo.

Život, Jiříčku a Marie, není průměr, jak někteří lidé rádi říkají. Že byla krásná pohádka, kterou jsem vám vyprávěl? A jak byla jiná než

ráno, v němž se probudíte do suchého vzduchu, vidíte? Byla smělá a vratká. Končila, a přece nekončila. Chtěl jsem vám říci něco, co je znepokojivé a platné pro všechny hodiny vašeho života. Zde jest to tedy:

Jiří, půjdeš mnohdy ulicemi a budeš pozorovati lidi ve všem ti podobné. Oni budou kráčet rychle a zvolna jako ty, budou spěchatí za zábavou, prací a obchodem jako ty, budou pohodlní a zřídkka budou mít podivně jasné chvíle jako ty, budou hloupí a moudří, oškliví a krásní jako ty. A tu si pomyslíš, že jsi jeden z nich, že jsi jejich bratr a oni že jsou tví bližní, které miluješ.

Strašně se zmýlíš, synáčku. Vzpomeň si pak, že i tvůj otec plakal jednoho večera, když spatřil, že je někde jinde, než jsou oni, lidé. Tvůj otec byl snad básník anebo špatný chlap. Tvůj otec byl zlé dítě a příliš brzy muž. Tvůj otec chtěl býti s nimi, s těmi, kteří jsou na druhé straně, chtěl v ně vkročiti, jako se vklínujeme v ženu. Žel, zeď mezi srdci, tato zeď sebelásky, jež je jedinou láskou na této zemi, převýšila všechno ostatní. A já, tvůj otec, zůstal jsem sám, spojen láskou k sobě s několika drahými, a mohl jsem a ještě malou chvíli mohu hledati tvou maminku, která se ztratila, jako by se s ní slehla zem.

Strašná a znepokojivá, ale příliš platná pro všechny hodiny tvého života, Jiří, je cesta osamění.

Vykupuj se jedy.

A ty, Marie, směj se perlivým smíchem.

Vždyť pro tebe neplatí nic, co tu říkám a vyprávím, a to je velmi znepokojivé. Ty půjdeš svou rovnou, trochu otálející cestou, vždy svěží až k jedné hodině, která tě uklidní a uspokojí a v níž nalezneš odměnu za všechno, co jsi kdy neudělala a co neuděláš.

Jak ti závidím, Marie, a jak ti závidí Jiří. Myslím však, že je tomu takto dobře. Jsi přece žena a znáš všelijaké lásky. Znáš lásku matky a lásku milenky, lásku dcery a lásku psí, co však neznáš, jsi ty sama. A až zemřeš, ani tehdy se nebudeš znát.

Tvůj druhý obraz je pouhé tušení za stěnou tvého srdce a jistota v srdcích jiných.

Pravý protimluv bratrův. Avšak není to protimluv rovnocenný. Jsou na světě váhy, které se rády převažují. Být ty, Marie, druhou puklicí vah, na jejichž jedné straně by dlel Jiří, došlo by k převážení a k velké a hrozně katastrofě. Obě strany vah musí být totiž rovnocenné, a ty nejsi rovnocenná, ty jsi jiná.

Jak do tebe vidím, jak tě sebou miluji a jak jsem hrdý, že jsem tě dovedl zploditi, Marie.

Ty skřítečku, kterého mohu poučovat o nejvzácnějších a nejprostších slovech.

Ty loutečko, jejíž ruce se udrolily.

Ty skřínečko, jejíž povrch je lesklý.

Řekl jsem vám to, co jsem chtěl vlastně tajit a skrývat až ke konci. Nyní však, protože vidím, že jakýsi stín se vloudil do vašich očí, zahrajeme si spolu hru, v níž budu vypravěčem a hračkářem a v níž vy budete zalévat, co již bylo zaseto. Je to hra skoro neznámá a dávno zapomenutá, hra na Slovník a zlatá Slovíčka.

Vidíte, je čarokrásné dopoledne, čas nám společný, přetrvali jsme šťastně noc a to je dobře, jsme spokojení, klidní a rozpustilí. Můžeme tedy konati, co je nám libo. Než se rozsadíte na svá místa u mých kolen a na mém klíně, zabroukám si ještě trochu písničku.

Krahujec je pták s mnoha křídly

zlý pták je krahujec

Vyšijte pro něj zlatou klec

ať se svým žalem v kleci bydlí

Ach po čem toužíš krahujčíku

chtěl bys snad ulétnout?

Dřív nežli skončí tvoje pout

dáme tě snísti kouzelníku

Krahujec je pták s mnoha křídly

krahujec je zlý pták

dáme mu zámek na zobák

ať se svým zpěvem v zámku bydlí

Slyšely jste dobře smutnou píseň o krahujci? Jistě jste ji slyšely. Ne, není ukončená, pokolikáté to mám opakovat. Nesmí být ukončená, vždyť by se celá pokroutila a rozbořila. Teď to tedy víte, a můžeme začít svou hru. Již jste rozsazeni a tiší? Začínáme tedy.

Předem vězte, že jsem se zle rozlítíl na abecedu. Nechtěla a nechtěla mi sestavovat nová slova. Já vím, že to bez ní těžko jde. Ale nechám ji raději úplně stranou a vezmu si z ní jen jednotlivá písmenka a slova, která mám rád.

Slova jdou, procházejí se, jsou nic, skoro nic, zběsile křičí nebo jenom prozpěvují, pouští se do křížku, hartusí a jsou nevýslovně něžná. Již přišla, již jsou zde.

Koláč.

Modře stříkaný čízek se stříbrem na čepičce. Záhony macešek trošku podupaných malými nezbedy. Nedělní pěšinka, kterou pro vás vysypal perlami zlý Mikuláš. Zalekly jste se, že vám několik zrneček uvízlo v oku, a starší druh si pak hraje na lékaře.

Parník.

Hromada papíru z pondělních novin. Obrázky, které lepíte na stůl, a obtisky, jež se musí slinit. Ale to není jenom Parník-Houkačka, to je kupa vody, do níž se rozprašují vůně, to je hromada všeho světského, proměněná v barvy, hlas vodotrysku a prvního snu, který se vám zdál ještě v těle maminky. To je všechno, kam nelze dohlédnout, hvězdy a vesmír, hlava se zatočila, oči spustily žaluzie, dlažba se orosila a lidé navždy stanuli, neboť to je

Moře.

Zábradlí.

Stříbrný hádek bez hlavy. Půjčte mi teď ručičky. Cítíte ženu? I ty smíš, Marie, výjimečně dnes. To je ona. Odhalené, popínavé tajemství, které se roztáčí jako

Větrník.

Klec.

Pruhovaná úzkost v mých prstech, již statečně obléháte. Dlouhá, bílá cesta, která končí u skleněného vrchu, na němž je temný obrys, podobný poněkud kostce cukru, a to je klec princátek anebo pohádka pro vás,

Zámek.

Din.

Náhodné jméno, které má v sobě potůček. Ale potůček jednou vyroste, to přece víte.

Dina.

Dinova milenka, o níž vám řeknu jenom to, že pro ni, jenom pro ni zemřel ubohý Petrus Borel.

A teď vyslechněte bajku, která vypráví o mých slovech. Když Din vystoupil z Klece, podivil se nejprve, který dobroděj otočil klíčem Zámku. Pak se upokojil, ale neustále cítil, že to mu někdo právě odnesl Zámek jeho dětství. Snědl Koláč, který ležel na stříbrném podnose, roztočil Větrník, až se udělal vítr, jaký bývá na nedohledných pouštích, chvíli cítil ještě v srdci strach, ale pak se už bez rozmýšlení přehoupl přes Zábradlí a vskočil do Moře. To všechno i svou smrt učinil pro Dinu. Kolem jel právě velmi zvolna Parník a lidé mávali šátky, jako by se nic nestalo.

To je pro dnešek konec hry na Slovník a zlatá Slovíčka. Ale líbila se vám, že? Ani nedutáte. Je čas, abyste odešly k obědu. Jděte tedy a nechte mě na okamžik samotného.

Děti moje, nechaly jste mě o samotě. Na mém stole nachystal kdosi velikou, nepřehlednou zásobu jedu, který upíjím již od rána. Cítím, že rozsvěcuje pozvolna mé srdce, a cítím rýmy, které mi chystá. I vy milujete tento jed a hlavně ty, Jiří. I vy milujete víno, jako já je miluji, když přemítám o tom, o čem se nemá přemítat,

protože to je. Víno je i není. Není, když ležím zcela natažen a slyším skřípavé zvuky spících. Je, když nemiluji. Milujete-li, nepijte vína. Ale milujete-li sebe, pouze sebe, pijte ho, utopte se v něm, až propadnete vepsí.

Jiří, pij ten jed zrána, a zabiješ jím noc, která právě uběhla. Zdá se ti, že cítíš ve svých ústech a ve svém hrdle a útrobách jazyk ženy, kterou se neodvažuješ milovat. Pij po celý den a po celou noc, až tě naleznou zcela ztuhlého jako ve veliké křeči. Neboť nezapomeneš, ale budeš vědět.

Marie, pij víno jenom ve společnosti svého milence. Jinak nikdy, jinak nikdy. Jak bys chtěla sama vrávorat po dlažbě? Jak bys chtěla sama klopýtat, neopírajíc se o čísi rameno, jež bude pro tebe silné a pevné, něžné a milující, jež bude pro tebe všechno na světě?

Pijte či nepijte víno, mé děti. Čiňte, co vám počásí přikáže.

Myslím, že jsem teď natolik zmožen, že se musím na chvíli oddati polednímu spánku.

Polední spánek je černobrvý roznašeč novin, který po celá léta nezdřímnul, protože jenom snil. Jeho tělo se nikdy nedotklo klidu, který teď musí obestřít mne, abych vám mohl vyprávět.

Mám, či lépe, měl jsem a budu mít přítele. Je to velmi bledý hoch, který při neštěstí na silnici oslepl. Představte si, dítky, ztratil barvy. Ztratit barvy, to je jako býti připraven o lásku, kterou k vám sebou chovám. Můj přítel miloval, či lépe, miluje a bude milovat malou dívku, která je něžná a krásná. Neví o jeho lásce a cestuje po celém světě. Ze všech zemědlů posílá mému příteli pohlednice, na nichž je několik zlatých slov a obrazy moří a paláců. Pohlednice je nástroj, který malá dívka dokonale ovládá. Ale můj přítel je slepý a nemůže číst zlatá slova ani vidět krásné obrazy na pohlednicích. Žel, zlatovlasá dívka neví o jeho chorobě. A tak jde všechno dál a půjde stále a stále, bez východiska a bez jediného záblesku vědomí, a tak to jednoho dne skončí, až z přítelovy paměti zmizí poslední odstín pomalu šednoucí barvy.

Jiříčku, až oslepněš a nezahlédneš ani své šednoucí vlasy a svraštělou tvář, odej se hlubokému a bezesnému spánku. A ty,

Marie, ty pak přemítej a uvažuj. Nabídní Jiřímu ruku a on ji přijme, jistě ji přijme, neboť cesta slepoty je nejsnadnější. Běda tomu, jehož oči zůstaly otevřeny a zpyty barvou a tmou.

Polední spánek je jako býti velmi stár. Zavede vás do úžlabiny, v níž ani není kaluž a močál, v níž je tvrdá půda a tvrdý vzduch. Ale procitnutí mě za chvíli zavede zase na cestu, která vede přímo až k vašim jasným hláskům, jejichž existence mě děsí, protože můj hlas je vyšeptalý a komíhavý. Zavede mě k mému stolu a setkám se se všemi věcmi, které miluji a které hladím slovem a černí pera.

Procitnutí, to je ospalý vrátný, který nemůže snít, protože musí stále střežit vaše kroky, když přecházíte opilé kolem jeho lože a ubíráte se tak ke spánku.

Děti, děťátka, naučte se být ke mně shovívavé. Dopustil jsem se něčeho, z čeho se vám teď vyzpovídám. Zradil jsem.

Nedělního odpoledne stál jsem schýlen nad žlutým albem a z jeho vetchých listů vypadla náhle velmi stará fotografie. V pokoji bylo přítmí a já jsem zvedl tu fotografii a povznosl ji na úroveň svých očí. Do místnosti vešla žena, jejíž bílý vlas byl uměle zbarven černí. Usmívala se podivným moudrým úsměvem a beze slova kývala prstem, jako by náhle věděla o všem mém počínání. Řekl jsem té ženě:

- Matko, ty jediná jsi viděla mou podobu, když jiní ještě nevěděli o mém jsoucnu. Ty jediná jsi spatřila má ústa, když se ještě nenaučila úsměvům a když byla cele odevzdána pláči. Věz, matko, že to je důvod, proč k tobě cítím něhu, jakou necítím k žádné jiné ženě. Ale chci, a ty mi musíš odpovědět, chci vyslechnout pravdu o svém dětství. Hle, nalezl jsem obraz, na němž je drobný chlapec, jemůž příroda dala nevídanou krásu. Pověz mi, matko, kdo je ten hoch? Jak spatřil svět a co se s ním událo? Neodpovíš-li mi, nezmění se nic, ale prosím, abys mi odpověděla, neboť toužím poznati své dětství. Utekl jsem se k rozkoši a hříchu. Pohroužil jsem se do knih, které se staly součástí mého života. Pověz mi ty, matko, která víš o všem, vždyť v tobě je skryto tajemství, pověz mi, co loudí čistému poskvrněnost v tvář? -

Tu se žena usmála a pravila:

– Synáčku, ubohý chlapče, kterého jmenují básníkem, dítě na obrazu jsi ty. Tvé vlasy byly tak bílé a zkadeřené, tvá ruka tak jemná a tvůj obličej tak čistý. To jsi ty, synáčku, s kterým se udála taková změna. Povím ti příběh o tomto dítěti, abys poznal, co činilo.

Jde se starou chůvou ruku v ruce a kráčejí jako dobří přátelé. Dítě se ptá na jména květin a ptáků. Je to můj syn, který už není. Jsou na hřišti, kde si hrají jiné děti. Postavily dům z červených cihel. Zdá se být bílý, ale je to hrad s padacím mostem, hradbami a příkopem. Dítě, můj syn, se dívá na práci svých druhů, je vážné a vstupuje do středu hračky, jako by se ukládalo ke spánku. Stará chůva je jata hrůzou, neboť ví všechno o jeho počínání, ví všechno, co se stane: že rozboří ony hradby a zůstane sám, bez druhů, že mu nebude moci dát nic víc než svou měkkou ruku, že se vrátí k mamince změněni, protože dítě se poprvé usmálo a ten smích je už nikdy neopustí.

To je tvůj příběh, synku, a dítě na fotografii jsi ty a tvoje dětství. Toto ti říkám já, tvá matka, která jsem tě viděla jenom plakat a již nikdy nerozeznám tvůj úsměv. Dovol mi, abych tě proklela. Kéž se mnou Bůh učiní raději něco zlého, kéž ohluchne zem a spadnou stěny, kéž ztratím řeč, neboť jsem pozbyla svého syna. – Když žena domluvila, přistoupil jsem tiše k ní a udeřil jsem ji prudce do tváře, protože ztratila z neopatrnosti mé dětství. Odešla a já jsem se pak modlil k fotografii, již jsem našel, tuto modlitbu, při níž jsem opět nabyl ztraceného pláče:

Bratře zrazený bratře
modlíme se
abychom kdy mohli něco dokončit
můj drahý
staré podobenství o květech se vyplnilo
zranil jsem tě a ty mi neodpustíš
a ty mi nepodaš sklenici vody
mé hrdlo pálí a má slova pálí
bratře zrazený bratře

postůj mi v očích abych uslyšel hovořit věci
na něž jsi dovedl patřit jenom ty
vstup do mě a staň se mou rukou
staň se mou vůní
abych se mohl víc milovat
O to tě prosím

Přítmí pokoje se změnilo v tmu, obraz tu již nebyl a venku padal déšť. Přistoupil jsem k oknu a připodobnil jsem se dešti. Nalezl jsem své dětství. Od té chvíle pohrdám svým obrazem v zrcadle. To, co vidíte, nejsem já. Nevím vlastně, kam se poděla má pravá podoba.

Visí nad mým stolem v starodávném rámečku.

Děti, děťátka, mám vás v moci. Vaše podoba je mou podobou a mohu vás milovat, jako sebe miluji. Učíte a řídíte se mými slovy? Není vám třeba škol a úkolů. Učte se pláčem a úsměvy, starými obrázky a podzimním deštěm.

Ani jste nezapozorovaly, že se už přiblížil konec dne a že je nutno jít spat.

Je tma.

Mít hůl, neviděly byste její konec. Neuděláme světlo. Přijde samo, nikým nevoláno. Nevidím do vašich očí, a proto musíme jít spat.

Odpočinu si dnešní noci a nebudu pracovat. Nevycházím z opilství a má hlava je těžká a neobratná.

Poslední naučení druhého dne vás snad zase rozesměje a půjdete ke svým ložím uspokojené a klidné.

Jiří, nezrazuj nikdy sebe sama. A ty, Marie, si nedělej starosti.

Poslouchejte veselou historku z mého života, která se seběhla ve vlaku a při níž můžete pěkně pomalu usínat se smíchem na rtech.

Jel jsem jednou na prázdniny do rodného města a v kterémsi malém místě přistoupil dělník. Seděli jsme spolu samojediní v uzavřeném kupé. Četl jsem. Po nějaké chvíli jsem si uvědomil jakýsi nepřetržitý pohyb, který zde visel. Pohlédl jsem na dělníka. Byl zarostlý a jeho brada se ustavičně zmítala nahoru, dolů, nahoru

a dolů. Stejným pohybem se chvěla jeho pravá ruka. K smíchu, co? Také jsem se v duchu smál. Protože jsem se na dělníka tak díval, nastala chvíle, kdy bylo nutno něco říci. Dělník promluvil první. Skoro šeptal a jeho hlas se chvěl tím strašným pohybem.

– Bojíte se mne? –

Potrásl jsem odmítavě hlavou. Ale v témže okamžiku jsem si vzpomněl na něco úžasně obdobného, co se kdysi stalo. Bylo to v den, kdy jsem spatřil naposled umírajícího otce, vašeho děda. Těsně předtím, kdy jsme měli s matkou otce opustit, maminka na okamžik odešla. Otec ležel bezvládně, byl krásně bledý a z jeho břicha vedla trubice, jíž šla nepřetržitě moč do nádoby na zemi. Trpěl velikými bolestmi a na jeho čele stál pot. Jakmile matka přivřela za sebou dveře, řekl slabě:

– Bojíš se mne, vid'? Jistě se mne bojíš, můj synu. –

Chvilí jsem mlčel a pak se matka vrátila. Tenkrát jsem chtěl a vlastně musil udělat něco nesmírně samozřejmého. Něco, co jsem cítil tak opravdově jako už nikdy. Neudělal jsem to.

A teď tu sedím s dělníkem, jehož ubohosti se děším a kterého neznám. Mám příležitost odčinit to, co už nelze odčinit.

Vzal jsem ho za ruce. Jeho pravá ruka (je to směšné) se mi pohybovala v dlani nahoru a dolů, připomínala mi vlaštovku, kterou jsem jednou takhle držel, anebo malý prs vaší maminky, který jsem zahlédl kdysi z velké dálky. A pak jsem mluvil. Strašně dlouho jsem mluvil a samé směšné věci. Začínalo to asi takhle:

– Pane, já vás mám strašně rád. Víte, zrovna tak jako vy vypadal můj otec a ten zemřel. My všichni mladí vás máme strašně rádi a my za vás půjdeme bojovat. Počkejte, i vaše nemoce budou léčeny v takových lázních, kde se jenom pije voda dlouhým stebélkem. I vaše ženy budou mít krásný šat a budou krásné. Pane, myslíte si, že nejsem silný. Já když jsem byl malý, tak jsem přepral skoro všechny kamarády. A téměř rukama se půjdu prát. Ano, já první se půjdu prát za to, abyste vy jednou nemusil chodit do války a přinášet si odtamtud strašlivá zranění, téměř rukama popadnu za hrdlo všechny, kteří se vás dnes bojí. –

Jiříčku, nesud' mne přísně. Bylo to snad úplně jedno, co jsem říkal, ale něco, byť směšného a lživého, jsem říci musil. Ty pláčeš, Marie? Pohled', jak se Jiří směje.

Když jsem domluvil, dělník hleděl vpřed a z jeho úst stékaly zvolna drobounké praménky slin. Potom, aniž řekl jediné slovo, se přesunul k oknu do kouta a zabořil hlavu do kabátu. Dělal, jako když spí, ale pohyb nestoupal jenom jeho pravým ramenem. I jeho levé rameno a celé tělo se zmítalo a z toho jsem poznal, že pláče. Myslím, že byl šťasten.

Dovyprávěl jsem vám veselou historku, a vy ještě nespíte. Odejdu ven, do noci, a zítra vám povím, co jsem všechno uviděl. Teď spěte. Dobrou noc, děti. Polibte svého povídavého tatínka.

A slibte mi ještě jednou, že po nějakém čase budete touto knihou bít do mé hlavy, abych si dobře připamatoval, jak osudné lži jsem vám říkal.

Spěte do růžova.

Modlím se, abych dovedl vykreslit konec na konci svých slov.

III.

Chci vám pravdivě vylíčit, co jsem zahlédl na své noční procházce.

Ale dříve mi dovolu, abych řekl svou každodenní pohádku.

Učinili mi veliké příkoří.

Pohádka bude o příkoří.

– Řekla mi, že jsem jiný než všichni ostatní lidé, – zajásal básník, když odcházel od své milé. – Ó, jak jsem šťasten a jak ji miluji. – Básník byl šťasten a miloval svou dívku. I ona mu projevovala obdiv. Šel loukou, kde právě vzkvetl podzim, hlavu měl obrácenu k stromům a byl šťasten.

– Ano, proč by mě vlastně nemilovala, když jsem přece básníkem, vzhledem jsem docela hezký a o mých očích říkají, že jsou něžně šedé? Proč by mě nemilovala? – řekl si básník a šel lehce po luční cestě a byl zcela spokojen.

Byl to dobrý básník. Jeho verše čtly malé dívenky a snily potom u otevřených oken, vzhlížeje k noci. Jeho verše zpívaly o stromech a potůčcích, o podzimních loukách a velikých, čistých láskách, jež právě prožíval.

Jak šel, potkal stařečka, který se pomalu belhal o holi. Pozdravili se a básník řekl:

– Stařečku, cítíš, že je dnes překrásně a že jsem šťasten? – A pak vypravoval všechno o svém štěstí.

Moudrý stařeček chvíli přemítal a pak řekl:

– Ach můj básníku, jak jsi šťasten a spokojen. Ale já neznám tvé verše a nikdy jsem o nich ani neslyšel. Tvá dívka ti řekla, že jsi jiný než všichni ostatní lidé. Ale já, být básníkem, a kdoví jestli jím nejsem, bych chtěl být jako ostatní lidé a chtěl bych se jím vyrovnati. Snad by to nešlo a pak bych se velmi trápil. Je skutečně krásně? A což nevidíš, že zlatá příroda tlí a se rozkládá? Což nevidíš, básníku, že jsem stár a velmi blízko smrti, kterou očekávám? Což nevidíš, že se mi hrubě vysmíváš, když tak jdeš a mluvíš o svém

velikém štěstí? Jdi mi k šípku, ty špatný básníku. Tvé verše čtou smutné dívenky, ale já bych chtěl, aby je čtly květiny a ptáci, potůčky a stromy a tato zlátnoucí louka. A tvá láska? Nemiluješ tu dívku, která se v tobě zhlíží. Nepokoušej se mi namluvit, že ji miluješ, a když ano, pak nikomu nevyprávěj, že jsi básníkem. Urážíš mé šediny a mou dobrou a starou moudrost, kterou jsem měl příležitost nasbírat, jako děti sbírají zrnečka písku. –

Básník se zakabonil a velkým obloukem se vyhnul stařečkovi, tak, že pošlapal čekanky, které tam rostly ve velké míře.

Stařeček za ním zavolal:

– Jdi mi k šípku, jdi mi na kolo, špatný, nemilující básníku. Pošlapal jsi květy. –

Všechno pak bylo smutné a šedivé, jako by Bůh učinil básníka krátkozrakým. Příroda usínala a byla ošklivá jako odkvetlá dívka. Básník neviděl, že je přitom krásná jako opadávající růže. A nemohl již prozpěvovati o své velké a šťastné lásce, neboť jeho láska se změnila v jed a on napsal nejkrásnější báseň svého života, kterou pak roztrhal na drobné lístky.

A tu poznal, že učinil stařečkovi příkoří a že měl stařeček pravdu.

Byl nešťasten, že není jako všichni ostatní lidé, byl nešťasten, že nemiluje, a byl nešťasten, že píše tak ošklivé a špatné verše, i když je čtou smutné dívenky a sní potom o nich u otevřených oken, vzhlízejíce k noci.

Když mírné slunce zapadalo, uvidělo básníka, jak hledí do svých prstů a jak se snaží nahlédnout až k svému samému srdci. I slunce zesmutnělo, neboť vědělo, že se mu to nikdy nezdaří.

A to je smutný konec mé pohádky, děťátka.

Ale proč jste tak všetečné a myslíte, že je už skončena?

Učinili mi příkoří. Řekli mi, že nikoho nemiluji, a já jsem jim marně hleděl až hluboko do očí. Učinili ze mne sesutý balvan. Ach děti, co to se mnou učinili? Pravili, že vše, co konám, konám pro svůj prospěch a pro svůj mozek, který je zabeďněný.

Vzal jsem pak veliké dobré světlo, neboť byla noc, a hledal jsem cestu, po níž je mi jít. Ta cesta vyhlížela zpočátku jako malinká hlaveň revolveru, ale pak se celá proměnila. Vzala na sebe podobu strašlivé nelásky pramenící z opilství. Pochyboval jsem a podezříval. Ano, kaji se před vámi, mé děti, já jsem zapomněl na vás, na sebe i na své drahé přátele a stál jsem uprostřed ulice bez jména a času, bez smyslu a tvaru, oddán jenom věčnosti. Stál jsem tam a čekal jenom na ohlušující výbuch, který mne probudí. Když se mi počalo vraceti vědomí, nabral jsem hluboko vzduch. Mé plíce normálně vydechovaly a mé srdce bilo. Bilo pro vás, dětičky. Sklonil jsem se k zemi a znovu miloval věci, všechny věci, co je jich na světě: zlatá slovíčka a chřípí nadutce, zlý hmyz a ubohé hlupáčky. Našel jsem svou lásku, o níž mi řekli, že není, a která mi zatím poklidně spočívala v hrsti.

Jsou dvě lásky, Jiří. Jednou miluješ smysl pohybu, kterým bijí věci. Ale pak je tu ještě něco, z čeho se snadno zatočí hlava.

Dej pozor. Naučím tě tomu.

Vezmi pozorně své oči do dlaně. Prázdnými důlky se zahleď na přítele, jehož přítomnost cítíš ve všech chvílích svého života. Až bude schován v tvých důlcích, zasad' opět oči a nech na ně dopadnout sluneční paprsky. Utvoří se obraz, který přesáhne tvůj zrak a všechny tvé smysly, tvé tělo a tebe celého, obraz, který bude vesmírný, jako je tato láska vesmírná.

A ty budeš, hlupáčku, stát s udivenýma očima ještě na zemi.

Učinili mi příkoří a stojím nyní zcela sám opíraje se jen o vaše ramínka. Politujte mne, děti. A buďte ode dneška hodnější na svého tatínka. Potřebuje vaší lásky, jako každá, ano každá láska je potřebná. Těžím z lásky, a jak bych netěžil, když mi dovoluje otvírat oči jako některé květy, které nezaclánějí své hlavinky před sluncem.

Řekl jsem vám tedy, co jsem viděl na své procházce v uplynulé noci. Ale viděl jsem ještě něco.

Orosenou podzimní dlažbu, mnoho oken a mnoho čistoty hnědého nebe. Viděl jsem u kterýchsi pootevřených dveří líbající se milence. Slyšel jsem hlasy milenců a viděl jsem je vrávorat v opilém

dorozumění. Viděl jsem všechno a všechny. Všechno to, co má tvar noční a tmavý. Všechny noční blížence.

A když jsem se vrátil domů, snil jsem o smrti, protože mi učinili takové příkon.

Je smrt krásná? řekl jsem si a plakal.

Řekněte, dětičky, kdyby se má cesta změnila v malinkou hlaveň revolveru, co byste dělaly? A co by dělali všichni lidé, kteří mě znají a vídají? O tom jsem snil. Spatřil jsem skleslé ruce vaší babičky a její drobný pláč, který se za chvíli změnil v denní starosti a v čerstvý, živý chléb. Spatřil jsem udivené a v hloubi šťastné oči dívek, které o mně říkají, že jsem podivuhodný. A spatřil jsem konečně tvář přítele, který je rozpůlen a jehož dvě srdce tápají po pěšině. Byl vážný a přísný. Málo se pousmál a nabídl ruku tmě. Věděl jsem o něm, že ho miluji a neopustím už nikdy buď jak buď. Po smrti, která je krásná, Jiří a Marie, budeme spočívat tiše podle sebe. Naše těla budou nic. Naše duše budou mimo nás, neboť jsme jimi vytvořili cosi vesmírného a patetického, jako jsou tato má slova, vzrušená ještě čerstvě mrtvou nocí.

Ach Jiří, smrt je krásná, můžeme-li ji tak čekat s vlasy čechranými větrem, můžeme-li jí tak nabízet všechno, co je v nás zdravé. Ale je zlá a sobecká, je-li v nás. A ona je v nás, cítím ji pod tlakem pera a v tlukotu psacího stroje, cítím ji v oblosti ňader zahlédnutých z dálky, ve všech věcech.

Zaspěme smrt!

Marie, budeš mnoho trpět. Až se tvá léta naplní a přestaneš být pouze ženou, na rozhraní zemí a věčnosti, nebude nikdo, kdo by ti nabídl náhradou jiné oči. Je to tvá jediná chvíle, v níž můžeš srůst s Jiřím. Čekej na ni. Je daleká a blízká, jako všechno, o čem nemůžeme rozhodovati.

Zahrajme si na Slovník a zlatá Slovíčka, to nás snad uklidní. Ale nepovažujte, prosím vás o to důtklivě, tuto hru za jakési přehoupnutí k jiným, důležitějším věcem. Všechno, co říkám a co z vás pozorně odposlouchávám, je stejně důležité a rozhodující.

I nejmenší nenápadné písmenko, jako je třeba dětská hračka 5, podobná hradu se zobáčkem, má pro mne i pro vás veliký, nedostižný význam. Tu je tedy pokračování hry na Slovník a zlatá Slovíčka.

Květovaný Ubrus.

Štíhlá píšťalka, kterou vytepal z kůry stromu a z hadérků, povalujících se na slunci, chlapec, jenž pase husy. Vánočka, která nechutná, ale zdobí bílé prsty čarokrásných slečen.

Popelník.

Hřbitov zemřelých. Pochovávali kdysi velikého básníka, který umřel jako chlapec na podivnou a strašně známou nemoc. Jmenoval se Tristan a zpívali mu přitom toto:

Ty náš milý námořníku
už si hoviš v Popelníku
když o tom dobře víme
se smrtí se nesmíříme
budeme jí klásti past
až vynajdem lepší vlast
Kanou slzy z kapesníků
že už ležíš v Popelníku
po své zemi chodíš stále
Tristane jsi naším králem
Ty jsi jediný náš bůh
ať máš v zemi dobrý vzduch!

Kříž.

Domeček z ohoblovaných prkének, na nichž se uhnízdila víra. Chlapec a dívka se houpají tak dlouho, až si padnou do náruče. Smetana z mléka se načepýří, složí brýle do pouzdra a ruce do křížku, zasedne k ohništi a zlobí se. Točí palci mlýnek, větrný mlýnek, když vzpomíná na zelenou travu, kde se pásly kravičky. A to je

Babička.

Koberec.

Nesmírná poušť s velbloudy a loupežníky. Samí chudí. Kam král a velmož nesmí vstoupit, kde se nelomozí a nehudruje, kde rostou načernalé byliny a opodál zpívá kos.

Čechy.

Krásná, zimomřivě krásná země. Země princezen a pasáčeků, dlouhých kročejů, stromů a potoků, štíhlých budov a hlupáčků. Dvě tři orchideje se do sebe náhodou vklínily a vytvořily chlív pro nehodné. Je to květ vzácný cestovatelům, neznámý usedlíkům, drahý potulujícím se. Rozsvícená lampa, jež vrhá kruhovitě světlo do středu pokoje, kde leží nakupeny knížky veršů, neladně uspořádané. Jedna vedle druhé tvoří močály a drahokamy. Jedna vedle druhé roste a další přerůstá, až se z dálky přihlásí ozvěna.

Nůž.

Táž ozvěna s jasným, jednoduchým hlasem, který se ve větru chvěje. Báchorka, která je pravdivá a hodí se pro rozvité a bílé, tuhé a drsné prsy dívek. Lahůdka mému srdci, jež se odříká. Knoflík na kabátě, který svítí, když je tma, mlčí za světla a spí při lásce. Lomozný budík času jako předzvěst božího soudu, neboť to je

Vypínač.

Lampa.

Básnický nástroj, něco jako slunce nebo všechno dobré. Někdy náhle uhasne a je

Konec.

Bajka vypráví toto:

Babička, už stará a nachýlená, jednoho večera náhle zesmutněla. Zasedla ke stolu, na němž byl čistý a černě květovaný Ubrus, a vzpomínala. Před svýma očima viděla

všechno, co prožila, Kříž, u nějž sedávala a hleděla skoro na celé Čechy, neboť byl na vysokém kopci. Na stole před ní ležel Nůž. Vzala jej do ruky a bodla jím do stolu. Všimla si ještě, že Popelník je plný nedopalků a že by jej měla vyčistit, a pak se skácela mrtvá k zemi na pestrý Koberec. Jako by někdo otočil Vypínačem, Lampa náhle zhasla, snad proto, že to byl šťastný a opravdový Babiččin Konec.

Bavily jste se dnes, děti, líp než předešle? Jsem rád. Chudák babička. Ta vzala náhlý konec, co? Ale přejme jí šťastnou noc. Nemusila alespoň příliš zápasit. Ty myslíš, Marie, že nezemřeš jednou s úsměvem na rtech? Netvař se tak poťouchle a vševědoucně, Jiří!

Nesledovali jsme čas a tak je již kvečeru. To to uběhlo! Zazpívám vám písničku a bude večere.

I když nejvíc dovádíme
i když bdíme i když spíme
na vlasy nám padá svět
Co tě hochu tolik rmoutí?
Procitnutí? Procitnutí?
Dočkáš se co nevidět!
Co to držíš v prstech? Kadeř?
Bojíš se snad? Udeř! Udeř!
Jinak procitne i sad
I když spánek v očích není
(rozplynul se v usmíření)
můžeš dozpívat!

To bylo pro tebe, Jiříčku. Víš to, vid'š? To bylo pro tebe.

Vysvětlím teď něco, co tíží vás obě, nad čím se rmoutíte a co nechápete.

Začasté na lůžku se vám zdá, že ráno, až procitnete a budete žít slovy, svět se změní. Že teď, na loži, ve spánku a ve tmě, panuje vám jakési nebe, jakési vytržení, které vám dovoluje bít se s draky

a zápasit se stíny. A ráno, co je ráno? Ráno je káva a mytí po pás, dobré jitro a úsměvy nebo kabonění. Jak se všechno změní!

Ne, děti, není tomu tak. I ve svém snění na lůžku jste ve světě, který se nemění za světla, ani když ztmaví. Co se mění, jsou věci. A vy jste malé věci...

Já jsem váš otec. Miluji vás. Stačí to tobě, Marie? Jistěže stačí! Mlč, Jiří. Probůh, mlč! Nevyslovím před tebou již nikdy toto slovo míry. Chceš vědět, jak máš měřit věci? Měř je očima a jejich světlem, tvarem a smyslem, neptej se však nikdy po jejich původu. Zklamal by tě svou zemitostí, která není kyprá, ale pukavá, není drsná, ale propadávající.

Stanul jsem kdysi na okraji rovné silnice, jež byla lemována světlý s utajenými zdroji. Nedohlédl jsem konce. Stál jsem tam osamocen a nevzpomínám si ani, v kterou roční dobu to bylo. Viděl jsem před sebou cestu, jež končila a nekončila ve tmě, a tehdy jsem se rozhodl vypátrat jsoucnost tmy a určit ji. Pak jsem šel. Celé hodiny jsem šel. Když jsem byl již velmi unaven a mé nohy sotva se předbíhaly, rozbušilo se mi náhle srdce. Z veliké dálky jsem zaslechl hlas, jenž volal:

- Zbabele, který nehledáš, ale pátráš, zemřeš dřív, než vynajdeš počátek kola. Shniješ dřív, než se dotkneš těla noci. Rozložíš se, než políbíš okraje hvězd. -

Odpověděl jsem tomu hlasu:

- Hlase, který voláš odněkud zdaleka, odpusť, ale nevěřím ti. Já nepátrám, já jdu. Dovol mi tedy, abych šel, a nenuť mne k zastávkám. -

Šel jsem dál po celé hodiny, až se konečně počalo rozednívat i obrysy tmy se propadaly ve dni a ztrácely svůj smysl. Zastavil jsem se a čekal a odpočíval. Přišla zase noc a pokračování mé hry na chůzi, která se neskončila ani do dnešního dne. Právě teď, až odejdete spat a ztratíte mne tak z očí, odejdu někam daleko a vrátím se až s plným dnem. Kdožví? Možná že právě dnešní noci se dotknu hledaného a ušetřím tak cestu Jiřímu, který by musil opakovati mé pokusy jako můj právem uznaný dědic. Marie usne a bude spát.

Někteří mužové porovnávají její stav s dřevem a já se obdivuji jejich hrubosti. Nazval bych ho stanutím bez východiska. Ale ženy nerady rozeznávají odstíny slov, není-li pravda, Marie? Ženy v noci spí.

K čemu se usmíváš, Jiří? Neopovažuj se ztratit se mi z očí. To se nesmí, Jiříčku. Co bych si počal? Ke komu bych mluvil, kdybys mi odešel? Vyčkávej raději, až budeš moci vidět a ne jenom naslouchat.

Dobrou noc, děti. Buďte hezky hodné. Jsem s vámi oběma skoro spokojen. Odcházím na svou nedotknutelnou pouť.

Šťastlivci! Vyhrály jste den!

A ať se ta loutna promění ve vašich a v mých prstech v nástroj něžnosti.

Ať vyhráváme noci a dni nejjemnější a nejčistší hudbou, kterou zaslechneme sami se svými drahými. Zítřka vám, děti, někoho přivedu, abyste poznaly ty, kteří i vám musí být drazí, mé přátele.

Ted' ještě něco pro zasmání?

Nuže, v rohu pokoje se chytla muška do pavučiny, a nedbajíc zvyklostí a obyčejů, snědla pavouka. Pavouk byl velký a silný, a tak se ubohá muška po takovém jídle proměnila sama v pavoučici. Vlastně se vůbec nic nezměnilo.

Vaše lůžka jsou rozestlaná, otočím vypínačem, a je tma, zamkněte víčka a stulte se k sobě.

Bůh ať spí s vámi!

IV.

Podzimní noci, stonající a sladká, jsi první, k níž hovořím, jsa vzdálen svých dětí. Jsem skloněn u klekátka, podzimní noci, černokněžko vyschlých prsů, kterých se bojí ženy, ty jediná noci mužů a dětí, nech mne sestoupit v střed svého tlení.

Nechť mnou pronikneš, nechť mne cele omotáš, abych přistoupil k svým děťátkám zahalen šatem tajemství a kouzla, kterého je potřebí k lásce.

Podzimní noci, milenko žluti a zeleně, která počerňuješ, zaviř na palcích svých nožek, odhal stehýnka a protáhni bedra, sevři svých tisíc variací smutku do dlaní a panuj!

Vládni, podzimní noci, ubírám se do minulých století a jako z klobouku táhnu svůj osud, osud povléknutý již patinou, variací mého, osud Tristanův.

Až se mi mé děti zpronevěří, až ve mně přestanou vidět bratra a přítele, nechť jim mrtvý Tristan připomene, proč jsem je miloval: pro jejich a mé společné království věcí.

Podzimní noci, jediná vládkyně cítících, kladu se zcela do tvého prostydlého náručí!

Děti, na počátku čtvrtého dne mých hovorů uklidněte své mysli. Je to den slavnostní, po celou dobu svého trvání zasvěcený mým drahým.

Tristan se na vás ušklebuje, Jiří a Marie, Vladimír se lehoučce usmívá a Jaroslav mlčí. Všichni jsou tu, v našem pokoji, ti dávno zemřelí a ti ještě živí, všichni jsou tu a hovoří s vámi. Věnujte jim svou přízeň, Jiří a Marie, na jeden, jediný den a pak se spokojeně a bezpečně vraťte zase ke mně.

Plavčíku na nejvyšším stožáru, sestup na palubu a viň plachty! Nastane bouře. Přejde vichřice, zkáza a ztroskotání, loď se potopí a všichni zahyneme, nesvineš-li plachty. Dáš nám tedy zemřít? Nesměj se tak hlasitě, ohyzdný plavčíku! Domníváš se snad, že

moře je žena, kterou vytréstáš svou smrtí? Och, nechť tedy zemřeme! Setrvej na nejvyšším stožáru a nech, ať se plachty nadouvají!

Tristan se zrodil ve člunu a ve velmi dlouhé, osamocené aleji, kudy vrávorali opilí námořníci vracející se na loď.

Nemohl věru naléztí lepšího místa pro svou kolébku!

Zrodil se z mladičké krásy Angeliky a ubohého sešlého romanopisce a radního Eduarda. Je možné, že jej vyvrhlo samo moře na počest červencové noci, která se zachvívala těžkým životem. Zrodil se s uskrípnutými plícemi a dlouhým nosem, který se stal strůjcem šklebů a posměšků.

Ubohé plíce zajisté netušily, že zapříčiní všechno, co se kdy s Tristanem udá.

Zrodil se a rostl pozvolna, kolébán přílivy a miluje moře tak silnou nenávistí, že nastával čas, kdy jeho ještě drobné tělíčko chtělo s mořem srůst v jediný, nevysychající pramen.

Tristan nechodil do školy. Byl nemocen a sláb. A když přišel jednou do škamen a mezi ty, kteří měli být jeho přáteli a učiteli, zahlédli všichni na jeho tváři podivný úkaz. Jako když některá zvířátka změni barvu a stanou se na čas travinami nebo loukou, Tristan trpěl pod nánosem hnusné barvy této učící se společnosti.

Sídlil v malém přístavu.

Jdete-li rovně po hlavní ulici, přijdete k moři. Moře tu tvoří nesčetné drobné zálivy. A pak jsou už jen skály a skály. Pobřežní jeskyňka, kde vyschlé trávy tvořily lože a obětiště, byla svědkem prvních Tristanových slov, která se seřadila do veršů.

Ale to nic, to nic, vždyť jsou tu také krčmy a hampejzy, vždyť ještě nevíme skoro nic o své ohyzdnosti, vždyť milujeme ty námořníky a jejich děvky, opilce a krčmáře, šenkýřky a vzduch prosáklý kouřem a lihovinami.

Ach, tak moci vyplout na širé moře, sám, ve vratkém člunu, tak napnouti jedinou plachtu a šíleně se vyhýbat skalám a mělčinám, tak se zasnoubit s tím zlým a strašným mořem, vskočit mu do zátylku a bít, bičovat vlny, ty podloudné údy a cecíky.

Vyzáblý, bledý jinoch se strništěm vousů v tváři, neohebný a vyčouhlý, ten prý se stane pirátem!

Důvod k posměškům pro celý zelený kraj!

Ale ne, nejdříve umění. Nejdříve barvy a štětec na paletu, pocákat bílý papír, chytit ten obraz a podobu, která se zahryzla do srdce!

Buďme malíři, Tristane. Či dáváš snad přednost skladbě slov?

Tristan ví příliš dobře o krátkosti svého života. Předbíhá slova a čáry, a ony předbíhají jej. Válí se na lůžku z mořských travin v okamžicích vytržení, miluje ty klouby, jež poskakují v podobě rýmů po celé sladké francouzštině!

Vystavíme si člun. Jeho boky jsou podobny – bůhví čemu! Je to ustavičný chvat a ustavičný boj. Tristan přespává ve člunu a jeho sny jsou plavbami. V zimě je člun součástí, jedinou součástí jeho pokoje. Jako rakev.

Ale ještě nevíme, že jsme ohyzdní, ještě jsme nepoznali lásku, a kdo ji nepoznal, může být mladý do přejedení.

Malá Jeannetta, krásná dcera šenkýřčina, to je ten osudový rozžiháč srdce, které spalo na dně mořském, to je ten prokletý trepanátor, který krátkými, suchými poklepy jehly proboří lebku.

Jsme tedy oškliví a ohyzdní, jsme tedy navždy odsouzeni k nelásce.

Ještě ne, Tristane, jsou piráti a korzáři, jsou umrlčí lebky na černých praporech, jsou milenci moří a dna, nad jehož hloubku není.

Je dech moře, člun se šíleně naklání, plachty mění stanoviště, ještě nám kyne utonutí.

Můžeme se stát galejníky, blázny nebo básníky! Můžeme se proměnit v osla a hýkat ztřeštěnou píseň lásky. Můžeme být k posměchu všemu a všem. Zůstat sami a spílat svému obrazu ve studánce!

Tristanovy plíce dýchaly s velkou námahou. Což odejet do Itálie a spatřit sopky a jiná moře vlastníma očima? Tristan jel do Itálie doufaje ve vlastní proměnění, ve své zkrášlení. Ale teprve tam se naučil milovat svůj přístav, svou zemi, bárkaře, matróze a rybáře. Rychle se vrátil a našel – Josefinu.

Prodejná Josefina, metresa boháčů a lichvářů, přijala Tristana, jako přijímáme špatné, bezcenné dary. A jedné noci, jedné svaté noci poznalo Tristanovo tělo ženu. Přechovavačka těl, posvátná Josefina ze snů, ta, již jsme čekali, jediná matka našich dětí, již lze koupit za pětifrank, stala se na jednu dlouhou a nesmírně krátkou noc Tristanovým mořem a bárkou, plachtovím a pobřežními skaliny, jeskyňkou, čistou jeskyňkou.

A druhého dne se jede na širé moře! s ní, jenom sami dva a možná že v jednom návalu vln a štěstí se nám podaří Josefinu políbit na levý prs, který je o něco menší, a přece tak úžasné podoben pravému...

Minul čas vyměřený lásce a přišel poutník ze všech nejznámější, rozsévavč veršů, náhlých smrtí a bolestí – samota.

Již nejsme milováni. A byli jsme kdy předtím? Naše léta se navršují. Bude nám třicet a plíce již skoro nedýchají.

Odjeti do Paříže. Spát oblečený na bedně, jež je snad člunem a jistě jediným kusem nábytku, účastniti se pitek, psát, psát, být opilý a zmírat touhou.

Co to asi spatřili lidé v Tristanových očích, když se znovu setkal s Josefinou? Jako bychom vstoupili do škamen školy, kde jsme doufali nalézt přítele, učitele a ještě snad něco, o čem se nemluví, protože je to nevyslovitelné, a našli jsme –

ptáka, který vykloval oči spícím,
rybáře, který potrhal síť,
květináře s puklými košíky růží,
milenu, jež je v moci desátého muže.

A ode dneška se budeme usmívat na všechny kolemjdoucí. Již nikdo, ani vy, Josefino, nenahlédnete do našeho srdce. Již nikdo se s námi nesetká uprostřed noci v rouchu posvátného obnažení.

Tristanovy vdechy jsou sečteny. Sama Josefina ho odváží do nemocnice. Na bílém lůžku patří Tristan vzhůru, ke stropu, kde odedávna není světlo, kde se houpá drát jako pozůstatek oběšeného, kde je láska, jež mrazem zežloutla jako tvář souchotináře.

Ještě jednou uviděti přístav u moře, ještě se zahoupat v ráhnovi a vskočiti střemhlav do vln, ještě se vykoupat v soli...

Tristane, dokonávající, skončený Tristane, slyšíš sirény lodí, slyšíš cinkot sklínek, vidíš tu bouři, která smetla i kapitána?

Nemůžeš slyšet, nemůžeš vidět, nemůžeš cítit, jsi mrtev.

A ono slovo smrt, očekávané po třicet let, ono slovo se naplňuje krví. Tvé bedné tělo neví, co je láska, vždyť nejsi hrbatý, jsi až příliš rovný a krásný ve své smrti.

Snad jsi zkrásněl na počest této březnové noci, snad tam naposled ještě na tebe někdo zavolal, oslovuje tě tvým jménem Tristan. Byl jsem to já, či někdo jiný? Bylo to samo moře, Josefina, nebo poslední z tvých veršů?

Plavčíku Tristane, vystup na nejvyšší stožár a rozviň všechny plachty, které máme po ruce. Rozhoupej loď, ať se kymácí s vlnami. Plavčíku Tristane, vztyč prapor a vaň jím jako větrem! Útokem na všechny nepřátelské lodi, útokem na skály a mělčiny, útokem do krčem, přes nálevní stoly, přes děvky lásky, přes všechno, co je na zemi, až k jeskyňce, kde jsou vyschlé traviny a studánka. Tvůj obraz, plavčíku Tristane, je krásný. Zahal se pláštěm, povlékni se nocí, mořem a sny, stoč kormidlo dolů, pod vodu, a skonči!

Tvůj úkol se naplnil, tvůj úkol nikdy neskončený, tvůj úkol, nad jehož koncem pojímá nás závrať.

Jsi mrtev. Patina století tě pokryje, ptáci ti vyklovou oči, rybáři potrhají tvé tělo, květinář tě pohází zvadlými květy a milenky se k tobě přijdou modlit ztřeštěnou píseň lásky.

Zmizí moře a všechno, co jsi se odvážil milovat, svět se propadne do prohlubní a lidé pomřou.

Ležíš tu zahalen rubášem, jsi podivuhodně vyčištěný, Tristan bez těla s příznaky lásky, ležíš tu sám a vlny z tebe vytvořily hromádku moře...

Kdo mohl zaslechnout tvou píseň, kdo rozeznal tvůj smích, kdo odpověděl a neoněměl, leží tu s tebou.

Dáš nám tedy skutečně žítí? Proč zní tvůj smích z takové dálky? Och, nechť tedy žijeme! Nechť tedy žijeme se svinutým plachtovým

a zbraní vypadlou z vychládajících prstů. Nechť se tedy znamenáme znamením Tristanovým, znamením moří, znamením lásky!

Vladimír neviděl nikdy moře. Když spí, zdává se mu někdy o něm, ale je to spíš barvitá pláň porostlá stromy.

Nechci vám, děti, podávat zprávu o průběhu života žijících, chci jenom zachytit jediný výsek světla, které se zrodí v pravý čas a které dokáže všechno, co chci.

Hled'te, děti, co to před vámi mívá krok za krokem?

1

První krok vzhůru neznamenal skoro nic. Nedohledné schodiště končilo asi až u nebes, kam ptáci nedolétají. A jemně tkané zábradlí bránilo náhlé smrti, aby prováděla svou...

První krok vzhůru vešel v život s velkolepou lehkostí, nadnášenou ještě sytým dechem noci.

Vladimír kráčel zpít vínem. Vladimír nesen křídly opilství. Je podzim a země líbaná listy se zachvívá tanečními kroky.

Krajem ověčený hrot, jež si Vladimír nese jako tajnou schránku na levé straně svých prsou.

V této noční hodině působí pranepatrný hluk jako kaskáda dělových ran. Kam až dojdeme, nesení půvabem neviděného, šelestem nezaslechnutého? Dřímá tu sedátko, na něž Vladimír usedne. Hledí do tmy. Syká písmena a je otevřený jako čistá, smrtelná rána.

2

Kteréhosi jitra se probudil malý Vladimír dřív než obvykle a cítě nový den vyšel před dům, kde zastihl první ranní chodce. Sad vyhlížel toho dne jako čerstvě zarámovaný obraz. Malý Vladimír! Ale což je osmnáct let znakem stáří? Kdosi se na něj z dálky usmívá. Je to modrý listonoš, který asi ví o všem, co činí. Vladimír rozpečetuje rychle dopis. Tato zpráva, podaná za brzkého rána s nepochopitelným úsměvem, tato zpráva, jež zapříčiňuje vše

následující, způsobila veliké mlčení ve Vladimírových očích. Dívka, již miloval, zemřela včera k polednímu na úbytě.

3

Dnes poprvé, protože Vladimír právě zasněžil svůj příchod sem, do tohoto pokoje, musí strávit několik hodin úplně o samotě.

Je zase k polednímu a slunce blízko zimy studí v nevytopeném pokoji. Ale okno je otevřeno, a protože oči Vladimírovy jsou nejvýše (podkrovní světnice se šikmým stropem je nade všemi okolními domy), může dát průchod nejrozmanitějším úsměvům a třebaš pláči, zachce-li se mu.

Je sám a nikdo nesleduje jeho ústa, oči a ruce. Může vzpomínat, co se vlastně všechno stalo, ale může také očekávat nedaleký večer, v němž se bude všechno opakovat v nespočetných proměnách.

Román, který hodlá psát, podřimuje poklidně v jeho hlavě. A jeho tváře, jež jsou po probdělé noci ztmavělé, tvoří klidný ostrov teď, když skládá konečně hlavu do dlaní. Zdřimne Vladimír? Či zůstane s očima otevřenýma nevěda co počít s přemírou slov?

Již je zde vysvětlení. Čisté listy, podobny čekajícím dívčím tělům, čisté listy, které bývaly potřísněny slovy noci, čekají na Vladimírův úsměv.

Je sám a nikým nepozorován. Píše první slovo tohoto slaveného románu, který upadne v zapomenutí po dopsání posledního písmene. Podléhaje obrazům, uklidňuje se opilstvím, usínaje mezi řádky a přeskakuje z písmeny na písmeno, Vladimír spí.

A zatímco je pro nás vzdálen, zatímco nesmíme rušit jeho dlouho očekávanou samotu, čisté bílé listy se naplňují krví.

Vladimírův román počal svůj život tak, jak se počíná život nás všech: bez bolesti, s bolestí jiných.

A to, co následuje po zrození, nechť rozezná každý sám!

Ne, Vladimír ještě nikdy neviděl moře. Možná že ani nezná smrtný úsměv Tristanův. Ale je tu, s námi, v tomto našem pokoji s fotografií, která visí nad stolem.

Hledí na vás, dětičky, a dlouze se usmívá. Má v srdci ženu, polo dítě, kterou nikdy nepřestane milovat, která z něj nikdy nevymizí, jako nevymizí nic, co je v nás. Časem mi dává oči, obyčejně při rozloučení. Časem si říkáme slova naplněná po okraj zlobou a přátelstvím.

Říkávám si často: Vladimíre, ty, jemuž chci říkat krásným slovem bratr, ty, který to všechno cítíš, víš a řídíš jako nějaký bůh, jehož se nechci dovolávat, ty, bratře, spi jen dál s perem polovypadlým z otevřené ruky.

Vezmi, co mám, polib Marii a dej ruku Jiřímu, pohleď na ně láskyplně, vždyť jsou to mé děti a já jsem jejich otec.

Ještě nikdy jsme nespátřili moře, tuto lepší polovinu noci. Ještě jsme snad ani neviděli smrtný úsměv Tristanův, ale Tristan je také tady, není-li pravda, Jiří?

Jaroslav, děti, je šermířem. Souboje dobrého zrna svádí náš Jaroslav se všemi povětrnými vidinami.

Potkáte-li ho na ulici, nevyhněte se mu velikým obloukem. Vezme vás za ruce a půjde s vámi podél nábreží. Bude ticho. Kolem vás, s vámi a ve vás bude ticho, rozpoutané Jaroslavem. Čisté klání, které ještě nepotkala láska, tajemný duel pod hvězdami s pláštěm dobrého zrna.

To je náš Jaroslav.

Tristanův, Vladimírův, můj i váš, děcka.

Ničí. Jak by mohl protknouti mým ostrým kordem hrdlo kohokoli, když je ticho, a láska, která jedině může způsobiti smrt, spí opodál v křovinách? Jak by mohl zburcovati přírodu, když tu není příčina?

Skutečně, chybí příčina, milé děti.

A Jaroslav to ví, nebo alespoň tuší a touží po své příčině jako po ničem jiném.

Moci tak konečně vhodit něčemu rukavici v tvář! Moci zamířit zásobu svých obrátů do středu prsou!

Ale také Jaroslav je s námi.

Zajatec pošklebků Tristan, lehoučce se usmívající Vladimír, zajatec ticha Jaroslav, já, svůj strážce, Marie spí na Vladimírových kolenou, Jiří hledí na Tristana, jsme spojeni jakousi neviditelnou rukou pohody, je to Tristanův škleb, Vladimírov trpký úsměv, Jaroslavův netasený rapír, moje těkavost.

Jiří má velmi jasné oči, dnes poprvé jsem si toho povšiml. Marie krásní den ode dne.

Ráno, když jsem počal vyprávět o svých drahých, byla nebesa modrá. Mnoho času uběhlo od té chvíle. Mnoho nedopalků zdobí náš popelník a kouř stoupá neustále ztemnělým pokojem.

Děti, snad je Tristan ten, který se neodhodlal zrychlit svou chůzi při přechodu ulice a byl zabit kolemjedoucím vozidlem.

Snad je Jaroslav ten, který neotevřel svá ústa při jídle a zemřel hladu.

A snad je Vladimír onen šílenec, který vytrval v hořícím domě.

Ale Jaroslav i Vladimír dosud žijí, můžete se o tom přesvědčit každý den a můžete pohladit jejich šat vyplněný žijícími těly.

Je mrtev Tristan. Navštívil jsem jeho hrobku a viděl jeho ostatky. I my pomřeme, až vy ještě budete žít.

Až budeš mít ty, Jiří, rysy Vladimírovy, Jaroslavovy či moje, my už budeme docela jinde. A až se stane Marie obtiskem našich dnešních stále nepřicházejících milenek, budou ony mít kolem očí a úst uzlíčky vrásek.

Mí přátelé a drazí kolovali před vámi. Vzaly jste si již své naučení, děti? Žádám od vás poprvé odpověď. Promluvte poprvé svými vlastními hlasy. Nejprve ty, Marie!

- Tatičku, Tristan je starý bručoun. Je mi ho trošku líto, ale už to skoro ani není pravda, co se s ním stalo. Vladimír je divný a zvláštní. Chvillemi mi připomínal tebe, když se díváš stranou. Jaroslav je milý jako náš pes. -

Moje milá Marie!

A teď ty, Jiří!

- Otče, nezahrávej si s osudem. Kladeš mi otázku a sám předobře víš, že není odpovědi, není světla, které by mohlo žhnout. Ale cítím, že bych si mohl s Tristanem zarybařit, s Vladimírem vypít skleničku a Jaroslava dloubnout pod žebra, aby konečně našel odvahu. Ty jsi můj otec. Až budu velký, budu jako ty. Budu jako Tristan pirátem, jako Vladimír básníkem, jako Jaroslav samotem, jako vy všichni odříkavcem. -

Mlč už proboha, můj synku! Jakou roušku to odhaluješ svému starému otci? Čas, kdy nastanou rozhovory mezi námi dvěma, je ještě poněkud vzdálen. Teď mi ponech prozatím hlavní slovo. Ale pamatuj si předem pravdu, kterou se ti budou lidé snažit vyvrátit: Mluv vždycky v monolozích! Je to jediný způsob, jak zabránit tomu, aby se nevloudilo do tvých úst jídlo, když bys se chtěl vyznat z něčeho nejhladovějšího. Mluv vždycky v monolozích, můj synu!

Jděte už spat. Bylo příliš dojmů v dnešku. Věřím, že dlouho neusnete a budete se na lůžku převalovat ze strany na stranu. Mí přátelé nás dobře naplnili. Všechno se splnilo, co se mělo splnit. Kruh se pozvolna, pomaloučku roztáčí.

Ani na příhodu pro zasmání už nezbyl čas.

Teď spěte. Spěte. Spěte.

Dětičky moje!

V.

Ach, co mám ještě všechno pro vás na srdci! Ani nevíte, dvojčátka, kolik náhlých obrátů umí vzít slova, když se jim zachce. Povím vám dnes něco o lidech, které potkáváte na ulici, ale dřív se zas vrátím ke svým pohádkám.

Slyšte, děti, pohádku o chůzi domem.

Malá dívčinka, která musí stoupat po vysokém schodišti až do podkrovní, se snadno udýchá. Srdce se jí roztluče, a proto dá raději přednost pomalým krokům, pěkně schůdek ke schůdku.

Snad bylo a možná že ani nebylo, ale přece Aldonregina, když jí už bylo pět roků, se odhodlala navštívit svého tatínka malíře, který bydlel až nahoře v podkrovní.

Skutečně, hned když přešla několik prvních schodů, potkal ji sestupující mlékař s prázdnými bandaskami a rozpředel se mezi nimi takovýto rozhovor:

MLÉKAŘ: Kam kráčíš, malá dívčinko?

ALDONREGINA: Já jdu ke svému tatínkovi malíři až do podkrovní.
O já, to je ještě schůdků!

MLÉKAŘ: Máš pravdu, Aldonregino. V tomto domě žije mnoho lidí, od přízemí až vzhůru k prádelně, a všichni pijí naše dobré mléko. Piješ také mléko?

ALDONREGINA: Samozřejmě že piji mléko. A chodím do bílých mlékáren. Vy tam také chodíte, mlékaři?

MLÉKAŘ: Samozřejmě, vždyť jsem odtamtud a právě si jdu vypít plný žejdlík.

Pak šla Aldonregina dál a potkala kominíka, který tu vymetal komíny. Hovořili toto:

ALDONREGINA: Kominíku, mohu si na vás sáhnout? Ať mám

štěstí a jsem hned nahoře v podkroví!

KOMINÍK: Ty jsi dnes hezká, Aldonregino, a já jsem smutný. Nemysli si, to není žádný med, vymetat komíny a celý se počernit.

ALDONREGINA: Nebud'te smutný, kominíku, vždyť vidíte lidem do krbů. Pěkně se usmějte!

KOMINÍK: Tak já se tedy usmívám. Ale přece jsem smutný.

Když už byla Aldonregina hodně vysoko, zaslechla za jedněmi dveřmi, na nichž byl nápis: Václav Starý, studující, podivný zpěv. Zastavila se na chvíli, aby si oddechla, a poslouchala! Slyšela tuto písničku:

Má krásná zářící a krutá povstalkyně
když kráčíš podél záhonů
jež zimou usnuly a lovíš v knížkách skříně
jsi moje milenka – nahatá – z kartonu

Pak k tobě přiléhám a ve vařícím čaji
se naše boky setkají
listy knih básnických se větrem kolébají
na čajník spadl list tma leží na kraji

Ach jak se milujem v svém nelítostném spánku
– jsi něžný – šeptáš mi
co to máš na ústech? líbám tvou malou ranku
a zkouším podruhé své skrovné nadání

Mé srdce zaspalo na kraji leží ráno
list nocí okoral
kam jsi mi odešla má krutá kurtizáno?
kam jsi mi odešla a co mi spánek vzal?

Na bílý zimní list padla černá písmene
v pokoji ztichl skřípot per

má střídma odvaha si zpívá – ještě ne –
a barví nahnědo veršík jenž uletěl

Ta písnička se Aldonregině zdála být velmi podivná. Zazvonila u těch dveří na zvoneček a za chvíli jí přišel otevřít bledý hoch. Řekla mu:

ALDONREGINA: Ty ale zpíváš divné písničky, studente! Co to má, prosím tě, znamenat?

STUDENT: Ty jsi přišla? Ty jsi už opravdu přišla? (A potácel se.)

ALDONREGINA: Myslím, že jsi zase opilý, studente. To ti ale vůbec neprospěje.

STUDENT: Pojd' do mého pokoje, abych se přesvědčil, jsi-li to skutečně ty.

To už Aldonregina utekla, vyběhla po posledních schodech, takže už stála v samém podkroví přímo u dveří ateliéru svého otce. Dveře se otevřely a tatínek ji objal.

Konec pohádky.

Vy si myslíte, že každý život není jen chůze, ustavičné zastávky a drobné rozhovory? Jakkak je to tedy, když mjíme lidi, kteří vypadají stejně jako my, na ulicích a všude, kam jenom zamíříme?

Padá sníh, je takřka opravdová zima, ach, to jsme se najednou zachvěli! Proti nám jde člověk. Ta „míra všeho“ vypadá, jako by se naplnila splašek. Ale kdo to nalil víno a vypil zkažený nápoj? Byli jsme čistí a opravdoví pravdomluvci, když jsme byli ještě jako Jiří a Marie.

Pak ale nastanou války a vichřice s blátem. Ostatné dráty už nebudou existovat jenom pro krásu svého trvání a pro zvuk slova, jež poskytují. Pušky budou opravdu zabíjet. Být tady sám, dětičky, a nestydět se před náhodnými čtenáři, řekl bych, že je to tak dobře. Řekl bych: Ano, ať je tedy válka, ať žijeme v panickém strachu

z náhlého ukončení života, ať pomřeme v křeči a hrůze! Ať je válka! Nemohu, nesmím to říkat.

Ale tobě, Jiří, vštěpuji válku pevně do vědomí. Když nebudeš mít už nic, zůstane představa boje a umírání, kdy vše je malicherné, kdy nezbývá takřka nic než holý tlukot srdce.

Marie, bojiš se již dnes války, která ti odvede děti a milovaného. Ano, třes se před válkou, ona je nelítostná a zlá a vytvořili ji ti, které míš na ulici.

Možná že se zase vrátí čas sedmi havranů a šťastných princů. Možná že lidé budou zase šermovati růžemi a zvítězí ten, kdo ukořistí prostý polibek. Snad se Šípková Růženka zase pobratří s Popelčíným střevíčkem a hradní pěvci si začnou prozpěvovat na plný hlas, tak hlasitě, až rozezvučí brnění kolemstojících rytířů.

Snad se ještě jednou navrátí doba křesel a černých hospod, nesmírných luk a čistých dobrodružství, loupežníků a králeviců.

Ale to už nebudeme tady. Samotářství nám promění rysy a protáhne ústní koutky. Neschopnost k lásce nám napřímí páteř a pozvedne hlavu. Naučíme se jenom vyhýbat se kalužím, ale nevyhneme se nárazům o kosti. Přijde smrt!

Ty však začínáš teprve žít, Jiří, ty se sotva rozvíjíš, Marie, a tvé tělo je ještě nepoddajné a utvořeno z jediného kusu.

Vždyť vy sotva začínáte žít, a já vám tu hovořím o smrti! Rychle pryč z této krajiny, sníh padá hustěji a hustěji, mísí se s naším dechem, prostupuje nám těla, sníh ne, je to už jenom povětrná představa našeho dětství, jenom hračka v dětských ručkách, jenom kávový mlýnek, jímž domíláme tuto náladu.

Připravte se potichu ke hře na Slovník a zlatá Slovíčka. Přišla tak nenadále, jako já se teď zvedám rychle a neurčitě, vzpomínaje na minulou, vyčkávaje příští řádky.

Vaše hra, děti!

Karabáč.

Divný cit chová ta bába kořenářka ke svému koření. Na Popeleční středu přejeli na ulici kočíčku, jejíž hřbet se leskl

a prohýbal. Così z žen, které se příliš poddávají lásce. Così ze smíchu chorých.

Srdce.

Co pravíte? Z lýcí že lze urobiť koš a ještě ke všemu vrchovatý? Pouhý výmysl! Pouhý výmysl věštců. Jsme nevidomí a můžeme snadno zablouditi. Naše kročeje putují v podklesávání kolen, která jsou podvázána provázky. To už snad ani není zvoneček uprostřed těla, ale spíš

Krev.

Věčný Žid.

Pasáček svého svědomí. Daleko, daleko v nás leží, spí, putuje. Modlí se, a nemůže. Jeho vous je mírné návrší, na něj je horolezcům okamžik před smrtí vystoupiti.

Hle, nejkratší bajka:

Věčný Žid poklesl konečně v kolenou, jeho Srdce dotlouklo a z úst mu vytékal pomalu pramének Krve, jako by někdo bičoval moře Karabáčem.

V uších mi zaznívá zvuk klavíru, na nějž hrál včera večer pán v černém. Písnička! Jirko, víš už, že je vlastně všechno dobré písnička? Já jsem takový, že ani neumím zazpívat příliš hezkou, ale mnozí umějí, a jak, pane!

Víte, musíte mi odpustit, děti, ale opil jsem se nepěkně a nemohu dobře přemýšlet, ale přece vám chci něco říkat, i když to bude sebevíc nesouvislé.

Kolikrát jsem si myslel, že už jsem pro vás našel maminku. Ach, to byla ale mýlka! Každý by se musil opít, aby to rozpoznal! Vzal jsem za ruku jednu dívku, která měla něco smutku v tváři. Žertovali jsme a tu jsem jí nabídl, aby se mnou uzavřela sňatek a stala se tak matkou mých dětí. Dívala se vážně a zpríma a pak pravila:

- Jste vy ten básník Jiří Orten, o němž jsem slyšela? Vy nejste vůbec žádný básník. -

Odešel jsem domů, do svého pokoje, a opil jsem se. A tu jsem zahlédl na stole malý, špičatý nůž. Vzal jsem ten nůž do ruky, přiložil ho k srdci a toto jsem si říkal:

Blázen ten, kdo ryje do papíru. Ještě větší, kdo neví, co dělat. Brzy zemřít je jediné vykoupení. Mám rád život? Ano, zítra jej budu mít rád, ale teď bych chtěl být mrtev a prohloupím, nevyužiji-li toho. Kam s tím, jsem si říkal a kůže poblíž srdce se pod nožem napínala. Děti, váš otec je zbabělec. Věříte tomu? Myslím, že tomu může a smí každý uvěřiti. Váš otec je zbabělec, jakých není. K čertu, někteří říkali, že smyslem života je práce, láska nebo rozkoš. Pošetilci, teď teprve, když cítím chlad tohoto nože, mohu prozraditi tajemství, jež se v něm skrývá. Smyslem života je smrt, ať si říká kdo chce co chce. Jak vám mám usnadnit cestu k této pravdě? Jiří, máš oči tmy a Marie má oči světla. To je znatelný rozdíl mezi vámi. Jiří, staneš se pozorovatelem života a hledačem pravd. Budeš mimo tento svět, jenž tě bude jen okouzlovati nebo rozesmutňovati, ale jistě mimo tento svět, který náleží těm, již v něm skutečně žijí, aniž o tom vědí. Budeš odumírat, to je tak známé, již od matčina prsu se staneš snad prorokem nebo sebevrahem. Ale vždyť vidím, že jsem stvořil také dceru, jejíž život je opravdovým životem, jež může hleděti na krásu a na barvy očima bez podezření, jež může vnímati, aniž rozdávala. A to ty, synu můj, nemůžeš. Plačme spolu!

Jsem opilý jako ještě nikdy, sám, jako nebývalo, odkládám na okamžik nožík, skláním hlavu a na zem kanou slzy. Mé slzy tohoto poznání.

Z velmi malicherných příčin se rodí veliké věci. Stačí, abyste klopýtly o vyčnívající kámen dlažby, a budete hned smutné či rozradostnělé. Stačí, aby Jiří potkal jednoho dne na ulici chlapce či dívku, a najde třeba přátelství nebo lásku.

Náhoda, myslíte? Ano, náhoda, ano, osud. Ale náhoda a osud, jejichž smyslem je smrt. To netvrdím proto, že jsem opilý, mám zatemnělou mysl a zalykám se melancholií. To říkám proto, že jsem

učinil objev. Ach, kdysi ve vašem věku jsem také toužil státí se vynálezcem. Žel, věci mě zanesly ke slovům a k vám. A tak jsem tady, se slovy a s vámi. Se slovy, kterým jižjiž nevěřím, s vámi, kterým ještě věřím.

Opět mi v uších zní ten včerejší klavír a ty písničky. Kampak se mám otočit, milé děti, povězte mi to! Mám skrýt hlavu do peřin a ke zdi, mám otevřít okno a nastavit tvář noci a zimě, mám se zhroutit do sebe s nožem v ruce, která nikdy nedovedla a už asi nikdy nebude umět zabít to, co miluje nejvíce?

Proč mi neradíte, milé děti? A proč mi vůbec nikdo neodpovídá, když volám tak zoufale?

MLčte, mlčte tedy. Víím, já vám chci dávatí rady, a ne vy mně. Vždyť já musím ještě žít, abyste vy někoho měly. Vííte, já jsem nikdy neměl ani maminku, ani tatínka. Tatínek zemřel, právě když jsem poznal, že ho chci mít rád. A maminka, vaše babička, žije, nezná mě skoro a já neznám ji a včera, podivte se, děti, včera mi napsala, že budu mít nového tatínka, že se znovu vdá. Ach děti moje, myslím si, že je mi to jedno, a přece mi to není jedno. Buďte vy mou maminkou a tatínkem, vynahraďte mi všechno a já vám za to slibuji, že vás určitě předčasně neopustím.

Tak, odhazuji nůž, protože jsem učinil slib, otvírám okno do noci a zimy a dívám se.

Přede mnou leží město. Světla, daleká světla. Mrzne na kost. Oblouk noci je veliký jako pláštík princezen. Přikrývá mě. Jak znám tento pohled a jak je krásný! Dole, hluboko dole klopýtají opilci. Nevědí, co činí, a proto jim odpouštím. Uzdravující vůně noci! Souhvězdí Oriona právě nad hlavou. Je to cimbál a v ruce mám paličku. Udeřím do nástroje a rozezvučím jej. Tak, osaměl jsem, smrt mne opustila. Mohu spát. Děti, Jiříček i Mařenka, jako v pohádce klidně a něžně oddychují. Má postel je bílá a rozestlaná. Skryji se v ní. Nade mnou jede spřežení Velkého vozu. Rachotí kolesa. Vyléčen z opilství a ze všeho, konečně rozhodnut ještě jednou se svěřit slovům, pokračovat a dokončit, ukrajuji bílý papír jako střídku chleba. Blázen, kdo nespí. Ještě větší, kdo prolamuje zdi. Tak

nějak jsem dnes začínal. Vida, a již pro dnešek končím. Ani jsem nepozoroval, že mi zatím někdo přistříhl perutě, kterých jsem používal jako nejvhodnější dekorace. Ale o tom až zítra v příštím písmeni.

Ráno procítám a všechno je jiné.

Když vás někdy nudím, mé děti, tak mě třeba zakřikněte. Hned ztichnu a budete moci jít spat jako teď, kdy už bude brzo hluboká noc.

Ale dnes vám přece ještě něco povím pro pozdvižení nálady.

Jednoho chlapečka dovezli v létě k moři a on se zastavil v písku. Měl v rukou síťku na motýly a myslel si, chudáček, že s ní může přelévat moře, že je může chytit, usmrtit a připíchnout do své sbírky brouků. Když pracoval den a noc, poznal konečně, že je jeho práce marná. A plakal. Slzy mu stékaly do písku, utvořily v něm důlek a tak vzniklo Slzavé moře.

To je anekdota!

Mohu vám pomoci při usínání? Raději ne? Na shledanou, milé děti, na shledanou. Ať se vám něco překrásného zdá. Ať se v noci celé pozměníte a vyměníte. Jak už se těším, až vám budu moci zase něco povídat.

Kralujte si v svých postýlkách!

Kralujte si v svých postýlkách, v noci jen málo otvírejte oči. Jenom králíčkové spí s otevřenýma očima, a vy nejste králíčkové, vy jste mé malé dětičky.

Na dva dny vás teď opustím a nechám vás o samotě. Co si počnete? Zabavte se nějak. Jiří, ty si přečti několik pěkných knížek, třeba tu o Alence, jak viděla samé divy, nebo tu o Aniče a Hubertovi, nebo tu o krásném ostrově s růžovými skalami. A ty, Marie, se uč zatím domácím pracím. Budeš je ještě mnoho potřebovat. Vyšívej, vař a vzpomínej na mne. Ani se nenadějete, a již budu zase zpátky.

První den se budu zabývat trochu sám sebou. Mám cosi v hlavě, co se nechce srovnat, a s tím se musím vypořádat.

A druhý den si pohovořím s vaší maminkou. Ať je kde chce, zavolám na ni hodně silně a ona jistě uslyší. To přece víte, jak důležitý bude náš rozhovor, a proto mi držte všechny palce.

A teď, teď si kralujte v svých postýlkách s nebesy. Ráno můžete spát tak dlouho, až vás probudí zimní slunce.

Co vzkážete mamince? Mám ji za vás pěkně políbit? Jen jestli bude chtít. Skoro se trošku bojím. Co vzkážete, odpovězte mi!

- Ať tě má ráda! -

VI.

(Z otcova zápisníku)

Je to vlastně k popukání, jak se bojím sám sebe a jak jsem přitom na sebe dobrotivý.

Myslím, že má první láska byla také jenom touha trápit se jako ten či onen, a přišel jsem na to, že ono děvče miluji, při nějakém nestřeženém pohledu nebo pohybu jejích boků.

Ale takhle se snažím zlehčovat a vím přece nadmíru jistě, že zlehčit lze všechno třeba pouhým přehozením slovosledu.

Mám dojem, jako by věc mých dětí mi přestávala být ze všeho nejbližší. Lepí se mi na patro již zase verše, zas k sobě ztrácím všechnu kritičnost. Jsem prostě pod vlivem „prostředí“. Ta škola, kde prý se studuje dramatické umění a která je zatím největší a nejdokonalejší snůškou obyčejnosti a přízemnosti, mě jistě co nejdříve zcela zahubí.

Neměl jsem poslední týden žádné prostředky, hladověl jsem, až jsem dostal žaludeční křeče, a nebylo to pranic hezké a pranic vhodné k tomu, abych mohl laskavě vychovávat své děti. Měl jsem po celé dni v ústech místo obrazů vůni jídla, které ostatně upřímně nenávidím, a v celém těle unavený tlak. Když jsem včera dostal dopis od A., postavilo mě to natolik rovně, že jsem se mohl vrátit. Nevím ovšem, na jak dlouho.

Nechtěl bych, aby se vypravování mým dětem zdálo někomu být románem nebo pokusem o román. Ne, nemám vlastně ani schopnost, abych mohl napsat něco mohutného a co by mělo přísně logickou kontinuitu. Mám potřebu vracet se a hrát si.

Není nic lepšího než mluvit k někomu, kdo se poddává jako modelační hlína. Mluvím k svým dětem.

A jejich matka? Skutečně, nikdo se snad nepodobá víc Corbièrově Marcelle. Ovšem, Marcelliny doby již dávno minuly. Ale vážně, což jsem miloval L. jenom těch deset vteřin rozkoše, což jsem mohl rozprostřít kolem sebe tak dokonale neprostupný kruh? Jaké syny

a jaké dcery může zploditi neláska? Miluji své děti, dosud je miluji. Necht' se mi přilepí do úst na tisíc veršů, vím dobře, že jejich čas ještě nenadešel.

A ze všeho nejvíc se hrozím Vladimírova pohrdání.

Psát věty do sebe souvisle zapadající, jak rádi to někteří tupci nazývají prózou! Piši to, abych mohl v nejhezčích chvílích prozpěvovat. A to je svatá pravda, protože teď nemohu lhát. Na úkor všeho. Vladimír mi říká, že svá slova předem deklamuji a potom teprve napíši. Myslí to pejorativně, ale já v tom neshledávám nic zlého. Není to ostatně tak doslova pravda, ale každému vdechu následuje výdech a každému dni přináleží noc se všemi odstíny.

Tak je tomu se slovy. Přemítat o románu a nosit věty v srdci tak dlouho, až uzrají? Ne. Chci, aby každá samohláska měla pouze svou barevnou souhlásku. Nikdo se mi snad neodváží odporovat, když tvrdím, že slovo „barevný“ je zelené jako brčál, že „had“ je hnědé a „rty“ žluté.

Když jsem se včera v noci vracel domů, volala na mě z okna jednoho domu stará, rozcuchaná paní, že slyší sousední zdí veliký nárek muže, ženy a dítěte a že myslí, že se stalo neštěstí. Zazvonil jsem a šel jsem nahoru k označenému pokoji. Nezaslechl jsem nic. Zase nic, když jsem tolik toužil po vzruchu a přál jsem si, abych se stal na chvíli zachráncem trpících.

Pak se také stalo, že mého Francise Jammesa zařadili mezi dekadenty. Neměl jsem chuť ani sílu je přesvědčovat o jejich chabé duši. Teď jsem už mnohem méně náchylný pouštět se do ohnivých diskusí o umění a životě. Je třeba mnoho, velmi mnoho mlčet, sedět kdesi opodál a mít otevřené oči. Pak přijde den, v němž uvidíme člověka, který skutečně žije. Ten se dozví, že máme co dělat s verši, a jednoho slunečního poledne nám poví:

– U splavu, vašnosti, pěl slavík na dnešek! –

Tím budou rozřešeny všechny tak spleťté otázky. Zhustit báseň na jediný verš, na jediné slovo. Jindy se hymnický rozezpívat plnými ústy. Nepřemílat slova poezie s hlupáky.

Budu se snažit zmlkat častěji a častěji a klást se pozvolna do své únavy, která mne přemáhá. Chci bojovat v pravých chvílích.
A jinak jsem ze všeho unaven.

(Dopis bratrovi)

Milý bratře,
píši Ti, neboť jsem mladší a nepřináleží mi právo rozbíjet rodové skloubení.

Dnes v noci se mi zdálo toto: Seděli jsme s matkou a otcem, který se podobal tomu z nemoci, u stolu, kde se obědvá. Mluvili jsme zcela klidně o tom, že se má maminka znovu vdát, a vybírali jsme jí ženicha. Tatínek řekl:

– Jsem pro Jana. Je mu sice teprve 28 let, ale je to slušný člověk. –

Odporoval jsem mu tím, že Jan by mohl být mým bratrem, že bychom se spolu prali, že má ošklivé jméno a že o něm vím, že nemá peníze.

Maminka byla velmi rozpačitá a krásná.

Ráno jsem se probudil a u nohou mi ležel dopis, v němž matka píše:

– Zajímá se o mě pan Jan Brill, známe se již dlouho a mně se líbí. Zajdi k němu a promluv si s ním. –

Dostaneme nového otce. Otčím se říká takovým lidem. Neznám ho a nepůjdu k němu, protože se mi teprve teď, rok po tatínkově smrti, vybavuje úžasná a strašná souvislost, svazek, který mezi naší rodinou je a který nezpřetrháme ani hádkami, ani odjezdem, ani smrtí.

Mám cosi ze smyslu pro pořádek tatínka, cosi z jeho rovného pohledu a tiché ušlápnutosti, která se bojí hluku. Mám cosi z patosu matčina, cosi z jejích umělých slz a hrozného tlaku osamocení, které se může sebou samým vychloubat.

Co máš ty, můj bratře? Dovedeš dlouho a bez přestávek milovat, máš to, čeho se mně nedostalo, lásku.

Jedním svým ramenem, jediným okem, či možná jen jediným pohledem vyrůstám z naší rodiny a zrazuji ji. Jmenují to znakem nelásky nebo schopnosti pohrdat kaňkami pera. Já to nazývám svým jménem Jiří Orten. Mnoho, mnoho jste mi vzali a vaše odpovědi a laskání už ani nečekám.

Píši knížku pro své děti. Měl jsem pro ně již i maminku, žel, ona se mi ztratila a proměnila se v kousíček ledu, který nosím na známé straně svých prsou jako znaménko provinění. Své děti miluji a vychovávám je k svému obrazu. Snažím se jim vyprávět pohádky, zpívat písně, varovat je před nebezpečenstvím, ukazovat směr. Mé děti mě milují a po všechny chvíle visí nad námi fotografie klučika s bílými kadeřemi a nesmírně smutného, má fotografie z tří let.

Díváme se na ten obrázek a ukazujeme si prsty na ústní koutky stažené bolestí, již jistě probudila malíčkost.

Můj bratře, jsi spokojen, nebo nešťasten? Jak rád bych tě jednou spatřil, abys Ty o tom nevěděl!

Bůh mi dal schopnost seřazovati slova a já toho nepěkně nadužívám. Někdy bych chtěl pořádati divadlo pro dva lidi, kteří by tiše naslouchali, až by se nepohnul ani lísteček. Ty zatím děláš divadlo pro hlupáky o mladém tatínkovi, který je jako já, a o mladé mamince, kterou já nepřestávám hledat ve všech drobných krámcích.

Napiš mi třeba, co Ty si o tom myslíš. Mé malé Anýzové Jablko někteří div nevypískali a to byli právě ti, kterým jsem tak dlouho dával své pobouřené a nenávidějící srdce.

Jak se pozměnilo mé stanovisko k filozofii, umění a vůbec ke všemu.

A přece mi jeden d'áblík stále našeptává, že se nezměnilo vůbec nic, že to jenom můj čas a já jsem stejný, jako bývalo. Však víš a znáš to rozmazlené, zlé a pyšné dítě.

Chtěl bych Ti říci všechno, co myslím a cítím, ale bojím se, že bys to přijal jinak, než chci.

Proto Tě jenom obdařuji stiskem ruky a prosím Tě, abys byl laskavým strýčkem mých dětí, mých dvojčátek, Jiřího a Marie. Buď zdrav a pozdravuj mi Slovensko a svou milou.

Tvůj Jiří

Už se zase dostavila stará dobrá míra, a mohu se klidně spolehnouti na to, že v nejbližších dnech se nestane nic rozhodujícího. Pokračuji prostě a čekám.

A má únava? Ta se stala návykem.

Rozhodl jsem se, že dopíši své ženě. Dětem jsem se bál přiznat, že se asi neodvážím ji vyhledat a promluvit s ní od úst k ústům. Bál jsem se jim přiznat, že by mě určitě nepolíbila a snad by se mi na rozloučenou vysmála.

Vždycky jsem se nejvíc spoléhal na slova napsaná a použiji jich tedy i teď, kdy jde o věci nejvážnější.

Nebudu pozorný, to ne. Vynasnažím se být co nejzoufalejší a to je tak lehké!

Již se nebojím ničeho, ani své zbabělosti.

Jdu prostě mezi věci a ony mne vítají splašeným pokřikem. Někde se ozývá potlesk, někde slyším i projevy nelibosti.

Ať mne třeba celého poházejí zvadlým kvítím!

VII.

(Dopis matce)

Jenom pro naše děti, milá, jen pro ně, které miluji nadevše, Vám řeknu něco o Vašich slzách, které jsem já, nezasvěcenec, zahlédl na samém krajíčku.

Mít slzy na krajíčku, víte, to znamená velmi bojovat a velmi se odhodlávat k boji, vždyť to činíte také pro blaho našich dětí.

Ale prosím Vás snažně, nebuďte více smutná. Myslíte, že by stačilo k tomu, abych Vás vyvedl z pláče a smutku do zdraví a radosti, ono přísloví, kterému jste mě naučila? Myslíte, že ona slova, která dávají do rukou zbraň milencům celého světa, by mohla Vám ode mne řečena pomoci?

Nečekám odpověď a jsem příliš zvyklý na všechny zápory.

Jen o jedno Vás chci prosit. Nechť Vaše tichá řeč a drobné kroky, Váš klín, jenž je útočištěm mých dětí, Vaše prsy, jejich hračky, nechť Vaše ústa, jež mohla být pečetičkou pro mne, nevyslovují již více mého jména.

Co jest pro Vás Jiří a co jest Marie?

Mé děti, z nichž Jiřího miluji více a z nichž pouze Marie může mne opravdu milovat láskou ženy. Žádná jiná žena, pravím, vůbec žádná jiná, kromě Vás, mne nemohla víc milovati.

Křivdil jsem Marii a ukřivdím jí ještě víc. Cítím teď k ní soucit, teď, když jsem zahlédl Vaše slzy, protože jsem uvěřil, že i ona může trpět.

Vyberte si ode mě, drahá, některý z darů. Všechny věci, které jste vídala kolem mne a jež jsou odevždy součástí mužů, jsou pro Vás přichystány.

Já jsem prý muž, ano, skutečně se mi to odvážili tvrdit přímo do očí, já, jenž má na dně srdce ukrytu ženu, která nemůže milovat, já, jenž tam mám dítě s polovztyčenýma

rukama a chlapce, ubohého chlapce, který píše tato slova s praskrovným uměním.

Myslíte, že ona hebrejská průpovídka, které jste mě naučila a jež ve všech jazycích světa znamená miluji tě, by mnou pronesena Vám mohla nějak prospět?

Žel, je pryč čas, kdy jsem i já směl v co takového doufat. Ale já čekám, já ještě čekám, slyšíte, opravdu čekám, protože není mi jinak možno. A se mnou čekají mé děti. Mé a Vaše děti, milovaná manželko!

Na dveřích mého bytu odpočívá v ubohé nečinnosti klepátko. Řekla jste jednou, že byste ráda spatřila můj pokoj a ta místa, kde se naše děti počaly. Opravdu, velmi rád bych Vás sem jednou zavedl, abyste uviděla a nezemřela snad úžasem, až byste se porozhlédla.

Nu což, já jsem muž a jako muž mám věci, které mohu mít rád: svou lampu, jež mohla být ve Vás rozžata, svou práci, která Vás mohla naplňovati až po samý kraj, své sny, v nichž se mohl mísit náš dech, svou láhev, s níž jsem zcela sám, a kouř, který neustále neobratně rozháním rukama, když mi nad hlavou píše Vaše jméno do vzduchu.

Ale Vy máte jen mne, a nebudete-li mne mít, zemřete. To vím. Naše děti mohou být jenom s námi oběma, protože příliš brzo poznají, že já a moje nicotná slova neznamenaají nic bez onoho tajemství, které jste přinesla do vínku Vy.

Já Vás nikterak nevyzývám, nikterak Vám nerozkazuji, já Vás prosím.

Necháte-li mé klepátko, můj zvoneček navždy odpočívát, pak nevyslovujte už nikdy jméno mé a našich dětí. Zaslechli bychom je a utíkali bychom za Vaším hlasem po celé zemi. A jaký by to pak byl pád, až bychom nenalezli nic než několikátou ozvěnu, jež by volala: Jiří, Jiří a Marie!

Zahlédl jsem Vaše slzy a bylo mi, jako bych se díval někam, kam se nesmí hledět. Odpusťte mi to tedy. Už na Vás nezavolám, už na Vás nepohlédnu. Až mne jednou omrzí

všechno, co bylo, je a bude, vyjmu ze své zásuvky žlutý list papíru a budu si myslet, že jste to Vy. Protože být malířem, již dávno by Vaše podoba byla nejenom ve mně, ale i v našich dětech, které Vás neznají, již dávno bych Vás nevolal, abyste přišla dát nám rozhřešení.

Nejsem malířem. Několik poštelců se domnívá, že mi přísluší jméno básník, o tom však nechci přemítat. Je-li básník ten, kdo se odvažuje toužit po Vaší tiché řeči, po Vaší chůzi, po Vašem drobném klíně a ptačích prsech, pak jsem básníkem a zůstanu jím až do své smrti a snad až do smrti našich dětí. Protože po smrti našich dětí se i dílko, které pro ně píši, propadne někam daleko v zapomenutí.

A tak se s Vámi loučím, moje ženo, a skutečně mi nic jiného nezbývá.

Myslím, že ve Vašich dlaních leží moje touha. Buďte mi dlouho zdráva!

Váš choť

P. S. Co se týče Jiřího a Marie, vzkazují Vám, abyste mě měla ráda. Vidíte, hebrejská průpovídka se ozývá už v těch dětských ústech. Ale já Vás nechci nijak ovlivňovat, já, dovolíte-li, Vás jenom z dálky dlouze pohladím. Od Vašich vlasů, po celém bílém těle, přes prsy jako cukrátku, přes boky, jež přerůstají všechno, co máte svou neviditelností, přes dlouhé nohy až k chodidlům, kterými šlapete tuto zem, kterou se odvažuji pokorně líbat. Odpusťte!

Na tento list byla marně očekávána odpověď.

VIII.

Vrátil jsem se. Stýskalo se vám po mně, miláčkové? Pohovoříme si dnes zevrubně o všem, co nám přijde na jazyk, a dám vám konečně již i příkázání. Ale pro začátek si poslechněte pohádku, na níž si dám hodně záležet.

Je to pohádka o mnohých zemích, zvířátkách a lidech.

Vypravovali ji již staří. Hořely louče a v komnatách bylo zima. Děti se choulily do kožíšků, v nichž byly schovány až po bradu. Staří hleděli do rozpálených krbů a vypravěči hovořili tak zvláště, že se celý večer jen a jen snilo. Pohádku si brali přímo od úst.

První promluvil nejstarší kmet:

Bylo to v krajině indické, kde nejsou louky a zahrady jako u nás, ale všechno je úplně jiné, takže se to podobá – není to zvláštní? – našim poměrům.

Na jedné poušti sídlil hubený Fakír, který celý svůj život nedělal nic jiného, než že polykal všelijaké hřebíky, chodil bosýma nohama po řeřavém uhlí a bičoval si tělo tenkými svazky řemínků. Jeho tělo byla jedna velká bolavá rána, ale Fakírovi to vůbec nevadilo, protože se domníval, že trpí pro svého Boha, kterého velice miloval.

Jednou ho navštívil Lev. Přilehl k Fakírovi, který se právě mučil tím, že jedl připálenou rýží, a položil si mu hlavu na prsa. Byl to spokojený a najedený Lev, který předl a mručel jako nějaká hodná kočka. Lev řekl:

– Fakíre, nedaleko odtud je malá oáza, jak víš, a na jejím rybníčku plove leknín. Právě přichází indická Princezna a hodlá se v rybníčku vykoupati. Ale ona vůbec netuší, že pod vodou jsou proudy, které ji uchopí za nohy, a ona utone. Pojď se mnou a zachráníme Princeznu. Proto jsem k tobě přišel na návštěvu. –

A skutečně. Kdyby si byl Fakír zaclonil oči proti slunci, byl by uviděl přicházející Princeznu, jak kráčí lehkými, tanečními kroky. Ale Fakír místo toho odpověděl:

– Je-li vůle boží, aby se indická Princezna utopila, nemíním proti tomu vůbec nic namítati. To by se mi také nemusilo vyplatit. Jdi si po svých, Lve, – řekl a jedl dál tu odpornou, zapáchající rýži.

Lev se rozzlobil, vycenil zuby a snědl Fakíra na dvě zakousnutí. Rýži ponechal jejímu smutnému osudu. Pak běžel k rybníku a varoval Princeznu, aby se nechodila koupat, jinak že utone.

Princezna mu řekla:

– Abys věděl, já jsem ta nešťastná Princezna, které nechce indický Král dovolit, aby se provdala za sousedního Mahárádžu. A protože jsem nešťastná, nejdu se koupat, ale jdu se utopit. –

Lev se po této hloupé řeči hrozně rozzlobil a bez přemýšlení snědl také Princeznu na jedno zakousnutí.

Tu se ujal slova mladší muž, který seděl nejstaršímu kmetovi po pravici:

Jak byl Lev tak rozzlobený, rozhodl se opustit kraje indické a odešel do Afriky, takže se z něj stal Lev africký.

Fakír a Princezna však byli zatím v jeho bříšku, a poněvadž neměli co na práci, povídali si. Jejich hlavy a nohy se dotýkaly, protože tam bylo málo místa. Říkali si toto:

PRINCEZNA: Je tu veliká tma, nemyslíte, pane Fakíre? Je tu tma jako v naší zahradě, kde jsem se scházela se svým miláčkem. A vám tak svítí oči! Jsem vlastně ráda, že jsem se neutopila a že jsem tady s vámi. Ale proč vy jste tak zamlklý? Je vám snad horko?

FAKÍR: Myslím na Boha. Prostupuje mou duší, a protože se vás dotýkám, je i ve vás. Já jsem služebník boží a všechno, co dělám, je pro něj.

PRINCEZNA: Mluvíte nesmysly, Fakíre. Já jsem, nemyslete si, také

chodila do pagody a také se umím modlit. Ale teď vzpomínám jenom na svého milého. Co je bůh proti jeho rtům a pažím? Co je proti jeho pevnému stisku? A když vás tady v té tmě skoro vůbec nevidím, víte, představuji si, že jste mu podoben. Znáte ten zvyk, kterému nás naučili staří Evropané a který se jmenuje líbání na rty?

FAKÍR: O tom jsem ještě nikdy neslyšel.

PRINCEZNA: Pojd'te, naučím vás tomu.

A tak se líbali, Fakír zapomněl na svého Boha a Princezna na svého milého, líbali se, protože se jim to líbilo. Bylo tma a jediné světlo vydávaly jen jejich oči. Mnoho světla bylo také ve Fakírově srdci a Princezna byla zcela šťastna.

Pak zahovořil jinoch, který seděl vedle mladšího muže a jehož pohled byl teskný jako opadávání jablek:

Lev zatím přemítal.

– Vidím skákat opičky ze stromu na strom, zřím mnoho stromů, zvířat a černochoů, kteří tu od pradávna sídlí. Celá ta africká krajina je úplně jiná než místa, kde jsem se narodil a kde jsem prožil své nejkrásnější chvíle. V mých útrobach je indický Fakír a indická Princezna. Jsou to mí milí krajané. Copak asi dělají a jak jim je? Nemají snad hlad? – říkal si, protože to byl soucitný Lev. Aby neměli hlad, snědl Opičku. Když se ta malá Opička ocitla vedle Fakíra a Princezny, řekla:

– Dobrý den, dobří lidé. Jak se máte a to už jsme se dlouho neviděli. Já jsem malá Opička. Těší mě. –

Princezna jí hned odpověděla:

– Jestlipak víš, ty opice, že nám nepřicházíš vůbec vhod? Právě jsme se tu líbali a ty teď přijdeš a vyrušuješ nás. To se prostě nedělá. A pak, my máme hlad a asi tě sníme, budeš-li nás jen trochu zlobit. –

Opička je vzala kolem krku, mazlila se s nimi a pak se rozplakala:

- To já jsem si nemyslíla, že vy jste takoví zlí lidé a že mě chcete sníst. Jak si to představujete, kolikrát že se dá taková malá opice rozkousat. Vždyť mě už jednou sežral Lev! -

- Ale to my jsme tak nemyslíli, vidíte Princezno, my jsme tě chtěli jen tak postrašit, hloupá Opičko! - povídal Fakír a smál se.

Když tak mluvili a hezky se bavili, rozhodl se Lev, že odpluje do Evropy po velké lodi, aby zhlédl cizí země. Koupil si lístek, plul a líbilo se mu to.

- To si dám líbit, - říkal si, když viděl veliké moře a vlny, které vzhlížely jako nějaké indické domečky. - To si dám líbit, - povídal a spokojeně předl a mručel, skoro jako kočička, když je polotma.

Tak po krásné plavbě přijeli pěkně až do Evropy a Lev se po ní procházel, zpíval si oblíbené lví písničky, snědl tu a tam nějaké ovoce, aby jeho spolucestující neměli hlad, a putoval a putoval, až přišel jednoho dne do města Prahy, které leží v Čechách.

Jako poslední promluvil malý klouček, který seděl zcela na zemi a blízko krbu, takže mu bylo hezky teplo:

Lev se zastavil na velkém náměstí, kde chodilo mnoho lidí, jezdily automobily a tramvaje a nikdo si nikoho nevšímal. A tu se rozhodl, že vyplivne Fakíra, Princeznu i Opičku, aby to mohli také všechno uvidět.

A tak oni spatřili po dlouhé době zase denní světlo. Ale protože byl večer, byla by bývala tma, kdyby nesvítilo mnoho světel.

Fakír se postavil, trochu se zastyděl, že má na sobě málo šatů, protože Lev, jak byl tenkrát rozzlobený, mu ani nedovolil, aby se pořádně oblékl, vzal za ruku Princeznu a Opičku tak, aby byla Opička veprostřed, a procházeli se nahoru a dolů, neboť byli odpočatí a nebolely je nohy. Chodili a chodili, až byla noc.

A tu se zastavili právě uprostřed náměstí. Fakír se rozhlédl kolem dokola, pustil Opičku a poprosil ji, aby se nedívala, a řekl Lvu, že mu děkuje za dobrou dopravu.

Všichni lidé, kteří ještě zůstali na náměstí v této hluboké noci, se nesmírně podivili a bylo jim všem nějak dobře, když spatřili, jak Fakír Princeznu uprostřed náměstí dlouze líbá na rty.

Louče dohořivaly a dříví v krbu bylo již skoro všechno spáleno. Vypravěči a posluchači pohádky se na chvíli odmlčeli a pak šli spát do svých komnat, kde bylo zima. Ale zima jim jistě nebylo, neboť strávili pěkný večer a měli huňaté kožichy, v kterých je teplo všem lidem.

A to je teprve konec pohádky, kterou vyprávěli staří. Že jsem si na ní dal hodně záležet? Přemýšlel jsem o ní skoro celou noc a myslím, že je veselá a není vůbec smutná, jako byly pohádky, které jsem vám vypravoval již dřív.

Mé děti, co byste říkaly tomu, kdybychom si teď pohovořili o příkázáních, která z celého našeho roztočeného kruhu vysvítají? Myslil jsem si hned, až se kruh roztočí, že bude mít světlá a tmavá místa, že se mi na něm leccos bude líbit a leccos ne. A vidíte, tak je tomu vždycky a všude. Mám někdy chvíle, kdy je mi všechno úplně jasné a vím o všem, co je jenom možno vědět. A někdy nevím nic a jsem zabeďněný. Ale vždycky žiji. Nechce se mi škrtat a vylučovat věty, které nadiktoval sám osud, když postavil mé pero zpříma, či tak, aby skřípalo. Mnoho jsem vám povídal o lásce, mnoho o samotě, mnoho o vašem příštím životě. I z pohádek, her a písniček měla zářit má vědoucí slova. Maminka – připusťte to – již zemřela. Já jsem živ, ale není daleko čas, kdy se s vámi i já rozloučím. Povím vám ještě jednu pohádku, ještě jednou si zahrajeme na Slovník a zlatá Slovíčka, ještě jednu písničku vám zazpívám, a již tu bude rozloučení. Pak, ale to už nepatří do mého úkolu, budete hovořit samy a samy. Budete milovat samy, zpívat samy, žít samy.

A teď, když dovolíte, vám dám příkázání. Desatero příkázání, z nichž jedno se ztratilo kdoví kam. Nejprve pro Jiřího:

Za rohem lomené ulice vyčkávej přicházející úder, jenž rozsvítí myšlenky tvé hlavy na takový okamžik, po němž přichází už jen smrt,

tvé zkřížené ruce, zbabělé ruce stydící se za hřích, který zůstává utajen celému světu, jenom ne tobě, a tím je těžší, kterým vyčerpáváš své tělo před okamžiky tvoření, tyto zlé ruce, jež marně se pokoušíš omývati, nechť potřísní mnoho čistých schrán, aby se mohly jednou odebrat k vyššímu soucitu,

tvá slova, kéž jim mohu udati směr, můj synu, tvá slova, jež jsou pomíchána jako nevybroušený dýmánek, tvá zlomyslná slova, zabíjející slabé, dráždící silné a jenom pro posměch silnějším, nechť mlčí, je-li jim to přáno, nechť zní, toužíš-li po smrti,

tvé sny, ano, tvé sny, na ně si nevzpomínej, synu, nesestavuj je ze své paměti, tvé sny plné zadostiučinění z dnů ať vylámou tvé nemoci, kterých se toužebně děšíš, tvé sny ať rozvážou tkanice bázlivých a tolik prchlivých úsměvů,

tvá odvaha, poslední sousto tvého sebevědomí, odvaha ničit všechna přátelství a svazky, držící se jako klíště starých, ať se ti proboha nezmění ve zbabělost, ať jde také k tobě, synu, aby se ti stala odvahou zničení odvahy,

tvá přátelství, nejdražší památky tvých alb a hald papíru, tvá poutní místa, v nichž smýváš kal a stopy zranění, ať svítí, dokud nepřijde den, jenž smývá vše ku zničení přichystané,

tvé všechno, a to jsi ty, připravuje se k životu, jež určuji jako poslední strofu svých básní, tak abys kladl slovo na list, jako má padati život k zemi, abys vzhlížel vzhůru nehledaje Boha, ale nanebevstoupení,

tvá smrt, synku, tvá mučednická smrt na bílém loži s kolemstojícími zevlouny, tvá smrt, v níž marně budeš očekávat toho přítele, který by přišel a pronesl památnou větu, jež by náhle rozjasnila celý tvůj život, tvá smrt nechť nedořídí naučené,

za rohem pravoúhlé ulice, v níž bliká zapomenutá lampa, stůj s holýma rukama nevěda co počít s lidmi, mŕmami, babími léty, dětmi, dobou.

Zákony Mariíny:

Jméno tvé, dcero, ať se opakuje od časů k časům, ale ty je nepronášíš,

tvé bílé ruce, slitovnice nad skráněmi hrdinů, ruce vražedkyň z lásky, ať visí trpně podél tvých boků, abys jimi mohla jenom připjati obvaz na bolavé čelo, jenom přitisknouti oddaně milovanou hlavu,

tvá tichá slova, plná smutku z nevyslovenosti, ta slova, jež budeš vždycky jenom pociťovati, jimiž se nevemluvíš v ničí srdce bez poprašku své velké krásy, nechť hovoří za tmy, nechť zkouší svou sílu v tichu,

tvé sny ať patří milencům, pouze jim zasvěcuj své hříšné sny, dcero, nechť opakují slavné chvíle a nenesou rozčarování, tvá odvaha plná poklesků, rostoucí s lety a vrcholící v smrtích,

tvá odvaha budiž slavenou a drahou kyticí, již připínám na prsa tvých vyvolených,

tvá přátelství, jichž není, jež jsou k smíchu, tvá přátelství k těm, již tě nemilují, ať budí značný soucit v duších nejtvůrčivějších,

tvé všechno, a to je muž širokého dechu, ať připravuje pozvolna to, co připravily již věky, bojuj tu se svým dechem a buď statečná,

tvá smrt, smrt krásná, z nejkrásnějších, kdy hledíš na milované očima plnými největšího porozumění, nechť je posledním písmenem oné skutečnosti, již skutečně žiješ,

jméno tvé, dcero, nechť vyslovují věky, ale nikdy, nikdy se neptej po jeho pravém významu.

Dal jsem vám příkázání, dětičky, a vím, věřím, že se vám nestanou kamennými deskami, ale pískem, do něž se dá rýt a vpisovat.

Má pohádka o Fakírovi a Princezně byla asi příliš dlouhá. Pochopily jste dobře její velkou důležitost? Zopakujte si ji ještě jednou, až tu nebudu. Možná že vám podruhé poví o něco víc, přimyslíte-li si k ní něco ze svých hlavinek.

Jak bych vás měl, děti, přesvědčit o tom, že všechno, co jsem řekl, je pravdivé jako náhlá smrt, která nás může překvapiti při rozmachu sekýrou? Snad jednou, až už budete velké a mne nebude, pozměníte svou podobu na něco, o čem dnes nemám ani tušení. Pak poznáte mnohé, na co já jsem nepomyslel, a naučíte se domýšlet. Ach, chtěl bych se dožítí té slavné chvíle!

Jste unaveny? Pojd'me spat. Dlouho budeme spát a zítra přijde poslední pohádka, poslední hra, poslední píseň a naučení.

Nevím ještě, co to všechno znamená, nevím, kam to s vámi jdu a postačí-li můj dech vašemu. Jednou převezmete mé slovo. Snad mi tato útěcha postačí. Pojd'me spat, děti! Schyluje se k něčemu, co neznám a ještě nikdy jsem nenalezl ve svých slovech, a mé srdce je unaveno.

Čeho se dočkáme? Kam upřeme své zraky? Po kom se ohlédneme, až nám nabídne své zachraňující ruce?

Již žádné záměry nebudu vyplňovati, zradím hry, báchorky, písňe, anekdoty i naučení, ale vy mi odpustíte.

Velmi spěchám. Kam odcházím?

Ale vždyť jsem s vámi! Nic se nezměnilo, opravdu, vše je na svých předem vytčených místech.

Spěte dnes sladce, děti, dnes musíte sladce spát!

IX.

Tanečnice seděla právě naproti mně celé dlouhé hodiny. Viděl jsem její kolena, jež špatně ukrýval lehký šat. Tanečnice s brýlemi! A přece jsem ji viděl, vzal jsem ji celou do svých očí, tu, jež se ráda vystavuje skoro nahá, tu tanečnici na lehkých nohách vystavěnou ve stylu renesančních sloupoví.

Chtěl jsem asi vypravovat pohádku. Sedím tu, připravuji se na svou každodenní práci, jež dovršuje již devátý den. Sedím tu a píši svým dětem, hledě na malou tanečnici. Co to bylo. Odešla

..... Kam se to propadám?
Kam se podělo mých slíbených šestnáct dní? Chtěl jsem dostátí svým slovům, ale můj úkol se láme, mé unavené srdce

.....
Pohádka! Zajisté, ona poslední pohádka. Chcete ji vyslechnouti, mé děti? Zde tedy je, prosycená mým dechem:

Byl v kterémsi údolí mezi dvěma vesničkami, jež tvořily klouby kopcovitého kraje, domeček o dvou malých pokojích. Byla tu i předsíňka, kuchyň a chlév, kde přebýval Kozlík.

Kozlík! Ocítl jsem se na samém svahu, u úpatí, slyšel jsem vyslovovati bledá ústa jméno tohoto samotáře, nevím, proč ujíždím, ale pohádka, pohádka

Zanechali ho o samotě, děti, i vám bude přebývati o samotě, jako mně

..... Dnes nedokončím žádnou větu. Lékař mi neřekl nic podstatného, jenom se díval vševědoucíma očima, jenom se na mne díval jako chůva z dětství

..... Hra na Slovník a zlatá Slovíčka! Ta mnou
vynalezená pro vaši potěchu a obveselení, slova lomcují, již přišla,
již jsou zde!

Kočár.

Vrabec, jenž se naučil řeči slavíků a potoků, pocestný bez
mošničky, drak, jenž letí bůhví
proč

..... hra
vážnější než ta bledá nemoc, která se milostivě uklání písaři nad
rozžatým stolem,

Prst.

Bože, neplísni mne za mé hříchy! Vzpomínáš-li si na Filipa a na
tu jinou Marii

Bajka:

Prst označil Kočár, který ujížděl

Ničím jsem se neprohřešil, mé děti. Již se stmívá,
tanečnice maminka, můj otec, který se právě
narodil

..... Kolotoč.
Namočím si ruku do studená a roztočím jej, vyšvihnu se na koníka
ze dřeva, poletím zpěněným krajem, který znám, Jiří, chop se hřívy,
a Marie, sem, do mého náručí! Káča, stará káča, chce se ti zvracet,
dětské trubky jako na soudný den, čertík, který vyskočí z neznámé
skryše, střelnice plná střeliva a střelného prachu, přiložím-li oheň,
všechno vybuchne, řetízky mého kolotoče a kola se zpřetrhají, již
nejsem klidný, již se nemohu chápat své chvíle, jak vás lituji,
roztřesená

písmena a.....

.....

.....

..... proč mne

se o ně pak, později, rozdělím se všemi světy. Nalezl jsem své jméno. Je mé a obdařuji jím svého syna. Přijímá můj dar, který je pro mne tím největším, co mohu dát, přijímá jej, protože nemůže jinak. Shraboval jsem svých šestnáct dní. Teď, když se prohrabuji číslem devátým, které je pro mne číslem osudovým, chce se mně, uklidněnému, vyzvat všechny pošetilce na pěstní zápas, ukamenovati je svým zdravím. Cítím však, že smrt

.....
.....
.....

..... Na tomto místě byly ze záhadných důvodů přerušeny zápisky pro děti, na kterých devět dní pilně pracoval Jiří Orten.

Je tu vždycky někdo třetí, kdo se dívá na splněné činy. Opravdu, nic není ukončeno, a dáváme-li slovo ještě tomu druhému, jenž bude mít čest pronést poslední zvolání, nechť zůstane náhodným divákům na mysli podoba třetího, jenž na vše hledí s poněkud pohoršlivým úsměvem, ale laskavě. Jednoho dne se kteréši slovo ze všech v tato místa vepsaných vyplní. Vzkřikneme pak: Jaká náhoda! Jaký učiněný předvídaný zázrak! A nebude to náhoda. Jeden bláznivý rozsévač sil mnoho let na skále a po několika staletích vykvetla tam rostlina jako boží zázrak. Nebudeme už přirovnávat. Tento příklad nám však stačí k tomu, abychom s úsměvem předali slovo nepovoláným.

Včera jsem našel tyto počárané lístky v pokoji, kam už dlouho nikdo nechodí. Ležely na dně polámaného stolu, jehož vrchní deska se dá odsunouti. Ani nevím, proč mě napadlo, abych strávil své volné nedělní odpoledne prohlížením starožitností. Snad že venku bylo zima a v biografu hráli nudné filmy. Pokoj, kam jsem zašel, doslova tonul v prachu a špíně. Všude ležel prach. Na židlích, stolech, knihovně. Podařilo se mi nalézt lampu, a když jsem rozsvítil, spatřil jsem místnost plnou starých, nehezských obrázků

a fotografií. Nad postelí u okna visela fotografie malého hochy s bílými, zkadeřenými vlasy. Usmíval se, jako by hrál divadlo.

Nestalo se mi ještě nikdy, abych četl tak dlouho do noci. Musil jsem si dnes vzít volno z obchodu, abych si trochu odpočinul, a využívám tohoto volného času tím, že si všechno pečlivě zapíši.

Skutečně, když jsem počal prohlížeti starý stůl, ani mě nenapadlo, že se dožiji dobrodružství. Četl jsem od včerejška odpoledne do pozdních ranních hodin těžko čitelné, ke konci značně roztřesené písmo mužské ruky. První část lístků je nadepsána „Podivná smrt Filipa Frieda“. Název vhodný k detektivnímu románu, a ještě ten podtitul „román v devíti převlecích“! Počal jsem čísti pomalu a znuděně. Místy jsem přeskakoval listy. Někde uprostřed této první části jsem se však setkal s jménem, které mne ohromilo. Jméno Jiří Orten, mé jméno, tam bylo doslova vypsáno. A Jiří Orten nemůže být nikdo jiný než můj dávno zemřelý otec!

Nebožka babička mi často vyprávěla jeho životní osudy, které se mi zdály zajímavé. Pamatuji se na svého otce jen matně. Zemřel, když mi bylo pět let. Bude tedy tomu už brzy třináct roků, co jsem ho naposled spatřil. Od té doby, co zemřela babička a nevlastní děd, vedu sám jejich obchod. Jsem zcela spokojen svým životem a nikdy bych byl nepřišel na nápad píditi se po pozůstalosti otcově, i když se o ní kdysi hodně mluvilo. Asi předloni mě dokonce navštívil jeden z jeho bývalých přátel. Vedl podivné řeči a byl jsem rád, když zase brzy odejel.

Román o Filipovi Friedovi je ztřeštěná historie bez hlavy a paty, která se vyznačuje pěknou řečí a hezkými slovy. Tak tomu alespoň já rozumím. Mnoho zbytečných slov je tam vyplýváno o jakési dívce jménem Marie, která podle všeho mého tatínka odmítla milovat. Celek má nepochopitelný závěr, z něhož mi zůstalo všechno utajeno.

Pro mě mnohem zajímavější a důležitější je však druhá část otcových zápisků, s kterou se teď konečně vypořádám. Na všech jejích stránkách se tam mluví o mně a Marii. (Teď si vzpomínám, že

jsem Marii už dlouho dlužen odpověď na dopis, musím jí co nejdříve napsat.)

Druhá část je nadepsána „Pro děti“ a těmi dětmi jsme jistě my, já a Marie. Neumím se vyjadřovat písmem. Cítím však něco jako lítost, že jsem se tak zpronevěřil otcovým záměrům. Píše tam někde: „Děti, až budete stáry jako já a přečtete tato slova, bijte mne jimi do hlavy, abych se probudil ze svého spánku.“ Je mi do pláče, když si uvědomím, jak málo mohu chápat to, co mi otec předkládal celým svým srdcem. Neboť on mne miloval! Miloval mne víc než Marii a víc než všechny lidi, které znal. Snad je to tím, že jsem se tak brzo přestal vzdělávat četbou a že jsem vlastně ještě nepřečetl žádnou hodnotnou knihu z vlastního zájmu a bez donucení. Je to k smíchu, ale otec se domníval, ba věřil, že se stanu básníkem! Básníkem já! Chtěl mě připodobniti svému obrazu!

Ubohý otec, jistě se nenadál, co se se mnou po jeho smrti stane. Vzali mě k sobě, babička a ten její pozdní muž. Pečovali o mě, ano, to musím přiznat, vynasnažili se připravit mi klidný a spokojený život a to se jim snad podařilo. Nejsem sužován žádnými zbytečnostmi, má hospodářská situace je výborná, netrápí mne dosud láska a jsem zdrav. Bojím se však, že by mě můj otec proklel, když teď vím, co ode mě očekával on.

A Marie? K smíchu! Myslil, že se z ní stane nějaká husička, a ona zatím tak výborně studuje, a dokonce jí otiskli v časopisech některé její práce o literatuře. Náš tatínek se zkrátka dokonale zmýlil!

Nu, nechme toho, všechno je už dávno zapomenuto.

Jaký asi byl? Byl mně podoben? Splnilo se aspoň v mé tváři to, po čem toužil?

Jsem obchodníkem. Můj otec se asi díval spatra na obchodníky, říkala to babička, ale já mám rád své povolání. Žiji dobře a nic mi neschází. Jaký bych měl mít důvod k nespokojenostem?

Nerozumím všemu, co otec napsal, ale přece cítím, že je v tom ukryto cosi hlubokého a neznámého, neviditelného. Měl jsem se tedy stát básníkem! Domnívám se, že nelze určit cestu, již se má člověk brát. Člověk jde podle toho, jak mu nohy postačují.

Ale bože, teď si vzpomínám, že vlastně nevím, jak umřel můj otec a co ho donutilo, aby přerušil svou práci. Část Pro děti je totiž přerušena v deváté kapitole a končí ztřeštěnými slovy, kterým by asi nerozuměl nikdo, natož já.

Přiznávám se, stalo se mi několikrát, že mne přepadla podivná touha, v níž jsem chtěl něco zavolat nebo zazpívat, něco, co nikdy nikdo neřekl. Myslívám si také často, že jsem jiný než ostatní. To si však myslí každý průměrný člověk, a mohu tedy i já, zvlášť když můj otec psal verše.

Ano, přede dvěma roky tu byl Vladimír. Vypadal poněkud sešle, nemá už vlasy a je obtloustlý. O mém otci mluvil jen samou chválu. Po večeři jsem ho pohostil vínem a on vypil tolik, že byl opilý a plakal mi pak na ramenou. Vladimíra by jistě zajímala pozůstalost otcova a bude jistě nesmírně zajímat Marii.

Půjdu se teď podívat na chvíli do obchodu, není-li něco nového. A Marii ani nikomu jinému raději nic neřeknu. Papíry jsou a zůstanou pouhými papíry, i když je na nich roztržené písmo, a minulost je také pouhou minulostí. Zapomenu i já na toto malé tajemství. Jednou se ožením a budu mít děti, mnoho dětí. Budou kráčet v mých stopách, stanou se obchodníky a převezmou můj závod. Budou spokojeně žít, jako žiji spokojeně já, a budu klidně umírat, pohlížeje na dobře vykonanou práci. Proč si zneklidňovat život zbytečnostmi, proč přikládat význam literatuře, která zůstane jenom literaturou a pranic se nehodí do prázdného žaludku? Zapomeňme už na Filipa, Marii, Karla, Jindřicha i Věru, zapomeňme na Jaroslava, Vladimíra i Tristana, zapomeňme na ubohou maminku, kterou jsme nikdy nespatriili, a na její děti, jež byly v rukách pomateného ve velikém nebezpečí. Zapomeňme na všechno, mimo na to, že žijeme proto, abychom dobře žili a dopracovali se spokojenosti své i jiných, nám blízkých.

Je mi už skoro devatenáct a po svém otci jsem nezdědil nic jiného než jméno. To je ale událost tak obyčejná a nevýznamná, že jí není třeba přikládati důležitosti. Pokoj zůstane zatím uzavřen a ponechán svému osudu. Klíč od něj asi zahodím a papíry spálím.

Ať se nikdo nedoví, jakým pošetilým zpropadencem byl můj otec!

Jiří Orten
Pro děti – knížka naslouchajícím

Vydala **Městská knihovna v Praze**
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. vydání
Verze 1.0 z 17. 9. 2013